

VI TALAR OM UNGA

Hur kan vi hantera våldet i ungas liv?

Centrum för våldsstudier

SUSANNE STRAND (RED)

VI TALAR OM UNGA
Hur kan vi hantera våldet i ungas liv?

© Centrum för våldsstudier, Örebro universitet.

Titel: Vi talar om unga
Texter om våld, nr 2, 2022

Nummerredaktör: Susanne Strand

Huvudredaktör: Susanne Strand

Redaktion: Susanne Strand, Maria Nyman, Sofia Strid

Illustratör: Pixie Flodhammar

Ansvarig utgivare: Kerstin Nordlöf

ISSN 2004-3775 (Online)

Innehållsförteckning

Förord.....	3
Sex, våldtäkt och gråzonen däremellan.....	4
Lena Gunnarsson	
Sugardejting.....	10
Lena Gunnarsson	
Hur påverkar våld i hemmet ungas parrelationer?.....	18
Martina Vikander	
Våld i ungas nära relationer.....	25
Sara Thunberg och Karin Hellfeldt	
Tjejer som använder våld.....	32
Linda Arnell	
Ungas hedersrelaterade våld och våldsutsatthet.....	38
Jan-Magnus Enelo	
Kärleken är fri. Rädda barnens arbete.....	45
Evelina Aho Fältskog och Maria Sundvall Taavo	
Hur refererar du till tidskriften i din forskning?.....	53

Förord

För att förstå, förebygga och förhindra våld, och då särskilt mäns och pojkars våld mot kvinnor och barn, så behöver vi tala och skriva om våldet ur flera olika perspektiv. Centrum för våldsstudier ([CVS](#)), vid Örebro universitet är en plats där forskare med olika vetenskapliga bakgrunder kan utbyta och tillsammans producera ny kunskap.

Syftet med Centrum för våldsstudier är att skapa förutsättningar för att forska på frågor som kan bidra till att vi når ett samhälle fritt från våld. För att göra detta samlar vi expertis inom forskning från olika discipliner på ett ställe och arbetar tillsammans.

Lika viktigt är det att kunskapen används, praktiseras och revideras. Därför är kontakterna mellan forskning och samhälle samt mellan akademi, politik och praktik absolut nödvändig. När praktiker lyfter frågor kan forskare ta vid, undersöka och systematisera svaren. Den kunskap som forskning genererar kan sedan återföras till professionella och ideellt verksamma praktiker inom olika sektorer i samhället.

Texter om våld är en populärvetenskaplig tidskrift där forskning presenteras på ett tillgängligt sätt för dig som vill läsa och lära dig mer om våld utifrån vad som ligger i forskningsfronten. Detta andra nummer, *Vi talar om unga*, var temat för den årliga våldskonferensen vid Örebro universitet 2021 och anknyter till flera olika forskningsprojekt som pågår vid Örebro universitet. I numret finner du 7 artiklar som berör våld i ungas relationer ur olika aspekter.

Länsstyrelsen i Örebro län har med hjälp av yrkesverksamma inom flera organisationer tagit fram aktuella och intressanta ämnen. Forskare vid CVS har sedan utifrån sina respektive forskningsområden skrivit en populärvetenskaplig text med utgångspunkt i något av dessa ämnen.

Välkomna att kontakta oss med synpunkter, önskemål och förslag!

Tillsammans kan vi hjälpas åt att förhindra våldet!

Örebro 2 juni 2022

Sofia Strid och Susanne Strand, forskningsledare för CVS

[Lena Gunnarsson](#)

Jag är docent i genusvetenskap vid Örebro universitet, där jag forskar och undervisar. Mycket av min forskning handlar om sexualitet och hur den är kopplad till makt. Jag har bland annat gjort intervjuer med människor om hur samtycke går till. I mitt senaste forskningsprojekt intervjuar jag personer med erfarenhet av sugardejting.

Sex, våldtäkt och gråzonen däremellan

Sex kan vara något av det mest underbara livet har att erbjuda. Men att bli utsatt för oönskade sexuella handlingar kan vara något av det värsta en person kan vara med om. Gränsen mellan sex och sexuellt våld betraktas ofta som skarp, de ses som två vitt skilda fenomen: sex njutbart och ömsesidigt, sexuellt våld rakt igenom hemskt. Men är det så enkelt?

Syftet med denna text är att problematisera den skarpa gränsdragning som ofta görs mellan sex och sexuellt våld. Med fokus på heterosexuellt samspel kommer jag att lyfta fram erfarenheter som befinner sig i gråzonen mellan sex och övergrepp och ge några fingervisningar om hur denna gråzon kan förstås. I linje med flera andra forskare menar jag att alltför rigida uppdelningar mellan sex och sexuellt våld är orealistiska och kan göra det svårt att identifiera när övertramp begås.

Våldtäktsmannen som psykopatmonster

Våldtäkt, som är den allvarligaste formen av det jag i denna text kallar sexuellt våld, har en särskild plats i vårt kulturella medvetande. Sinnebilden av en våldtäkt har länge varit ett överfallsövergrepp begått en mörk natt i en park av en okänd och synnerligen otäck man, trots att statistik och forskning visar att detta är en mycket ovanlig form av våldtäkt. Feminister och antivåldsrörelsen har länge försökt skapa medvetenhet om att det sexuella våldet i själva verket är en del av *normaliteten*, en insikt som bekräftades när MeToo-vittnesmålen forslade fram över världen med start hösten 2018. Åtta år före MeToo ägde en annan spontant uppkommen kampanj rum i Sverige, också den startad i sociala medier, under namnet #prataomdet. Det tema som kom att dominera #prataomdet var just gråzonen mellan sex och sexuellt våld och att vi måste börja prata om denna gråzon. Journalisten Lisa Magnusson skrev i ett inlägg i Aftonbladet träffande om problemen med att se det sexuella våldet som något helt apart från normaliteten:

Den som begår ett övergrepp är ett psykopatmonster som drar fram så hänsynslöst att det enda som sedan återstår är snyftande spillror, föreställer vi oss. Så stark är denna kollektiva bild att när vi tangerar någon annans gränser, eller när de tangerar våra, så förstår vi inte vad som håller på att hända. Vi har en blind fläck för det som bara är vardagligt skavigt och fumligt och känslomässigt grumligt.

Magnussons poäng är att en alltför skarp uppdelning mellan sex och sexuellt våld gör att många av de problematiska erfarenheter vi har blir svåra att klassificera som våldsamma eftersom de inte lever upp till den extrema bilden av vad sexuellt våld är. Forskning visar mycket riktigt att personer som utsatts för vad som skulle klassas som sexuellt våld i juridisk mening ofta inte själva anser att de utsatts för sexuellt våld. Deras erfarenheter passar helt enkelt inte in i den gängse kulturella mallen för vad som utgör en våldtäkt eller ett sexuellt övergrepp – eller för vad som kännetecknar en våldtäktsman. Snarare än ett hänsynslöst psykopatmonster är den person som begår en våldtäkt eller ett sexuellt övergrepp nämligen ofta någon offret känner, till exempel en partner.

Samtycke i lagen

Vad är då egentligen sexuellt våld? 2018 fick Sverige en ny sexualbrottslagstiftning baserad på samtyckesprincipen. Det betyder att sexuella handlingar som inte bygger på ömsesidigt samtycke är kriminella. Egentligen används inte begreppet samtycke i lagen, utan *frivilligt deltagande*: för att sex ska vara okej, ska båda/alla som deltar göra det frivilligt. I tidigare lagstiftning krävdes det någon form av tvång eller hot för att en sexuell handling skulle anses kriminell, men numera ligger överträdelsen i att inte ta hänsyn till att den andra inte vill. För att värna rättssäkerheten, det vill säga för att personer i inte ska kunna dömas alltför lättvindigt för sexualbrott, behöver personen som *inte* vill på något vis ge uttryck för det, för att den andra ska kunna dömas. Det betyder inte att hen klart och tydligt måste säga "Nej, jag vill inte!", utan det räcker med subtila signaler, som att man inte rör på sig eller gör eller säger något som tyder på att man (kanske) inte vill. Om det råder osäkerhet, ligger ansvaret på den som *vill* att ta reda på hur det står till med den andra personens vilja.

Vilja och ovilja

I min egen forskning har jag emellertid varit intresserad av samtycke och frivillighet bortom juridiken. Ibland har personer sex med andra och kan

sågas samtycka till det i juridisk mening – de ger något slags uttryck för att de vill – så inget brott kan sågas ha begåtts. Samtidigt kanske det inte kändes bra att delta i sexet. Kanske ville personen innerst inne inte. Kanske ville personen på ett sätt (var nyfiken, ville utöka sina sexuella erfarenheter eller göra sin pojkvän nöjd) men inte på ett annat (saknade sexuell lust, kände obehag). Det är när vi tar fasta på att vi kan vilja olika saker på en och samma gång – och att vi ibland inte ens vet vad vi vill – som idén om frivilligt deltagande blir riktigt komplicerad. Oftast pratar vi om sexuellt samtycke som en fråga om *kommunikation*: hur ger man uttryck för vad man vill eller inte vill och hur förstår man vad den andra vill eller inte vill? Men min forskning visar att den tvetydighet som finns när det gäller vad personer vill inte främst ligger i kommunikationen, utan har att göra med att själva vår vilja ofta är tvetydig eller splittrad. Om vi antar att själva viljandet är en okomplicerad sak och tror att det endast är kommunikationen som är utmaningen, riskerar vi att missa något viktigt i samtyckesprocessen.

Genus och normer

Jag har hittills i denna text skrivit om sex, sexuellt våld, samtycke och viljande i någorlunda könsneutrala termer. Men de flesta kan nog vara överens om att få områden som är så könade som sex och sexuellt våld. Så också gråzonen däremellan. Hur då?

En sak som först behöver framhållas är att vi människor aldrig är rakt igenom fria. Vi är sociala varelser som hela tiden anpassar oss till regler, normer och förväntningar, för att vi har behov av att passa in och känna oss värderade, uppskattade, älskade. I sexualiteten är vi på många sätt särskilt känsliga för andras förväntningar och normer kring rätt och fel, sextigt och äckligt, kvinnligt och manligt. Alla människor måste förhålla sig till sådana här normer och riskerar negativa konsekvenser om de bryter mot dem.

Samtidigt har kvinnor och män – tjejer och killar – olika positioner i den sexuella normordningen, som har att göra med makt. Historiskt sett har kvinnors sexualitet varit något som män sökt kontrollera och kvinnor har länge varit underordnade män på ett sätt som gjort dem beroende av män. Den patriarkala ordningen kan kokas ner till att medan män tack vare sina starkare resurser kunnat erbjuda kvinnor trygghet, har kvinnor värderats utifrån de sexuella fröjder de i gengäld kunnat erbjuda män. Idag är kvinnor och män formellt jämställda och relativt jämställda även i praktiken om man jämför med tidigare epoker i historien. Men kvinnors position som sexuella objekt till för mäns njutning är fortfarande ett framstående tema i

kulturen. Att vara ett sexuellt objekt innebär att ens sexuella vara inte styrs av ens egna behov och begär utan av hur andra värderar en. Om flickor och kvinnor internaliserar dessa ideal finns det stor risk att de går med på att – kanske rentav vill – ha sex för att tillfredsställa andra och inte för att det känns lustfullt för dem själva. När önskan att vara sexig och bra i sängen blir viktigare än att själv njuta resulterar det lätt i sex som i lagens mening är okej, men som ändå är djupt problematiskt.

Förförelse eller övergrepp?

En del forskare har pekat på att de kulturellt betingade manus som finns för hur förförelse och sex ska gå till har vissa likheter med sexuellt våld, vilket bidrar till den ibland luddiga gränsen mellan sex och sexuellt våld. I ett föredrag sade den amerikanske samtyckesforskaren Harry Brod: ”Mycket av det vi som unga män lär oss om förförelse är egentligen mer som en förberedande träning för sexuella övergrepp”. Det normativa manuset för heterosex bygger på att mannen är aktiv och initiativtagande medan kvinnan svarar på detta. Eftersom kvinnors sexualitet ses som någonting som kan behöva lockas fram, med viss möda, blir det naturligt att som man framhärda även vid första tecken på tveksamhet från kvinnans sida. Detta slags spel kan vara njutningsfullt och harmlöst, men det är att lätt att se hur det också kan glida över i en övergreppssituation där kvinnans vilja inte respekteras. För att ge lite historiskt perspektiv på detta synsätt: Havelock Ellis, tongivande sexualforskare kring sekelskiftet, menade att kvinnor av naturen är sexuellt blyga vilket gör att de ofta säger nej till samlag trots att de vill. Ett visst mått av tvång från mannens sida kan därmed vara nödvändigt för att locka fram kvinnans lust, menade Ellis.

Osårbara män?

Det är oftast kvinnans lust eller olust – hennes frivillighet eller ofrivillighet – som hamnar i fokus i diskussioner om samtycke och sexuellt våld. Så även i denna text. Men även killar och män ställer upp på sex de inte har lust till, och utsätts för sexuellt våld. Forskningen tyder på att män som har sex med män kan vara en särskilt utsatt grupp. Det finns en stark föreställning om att killar alltid vill ha sex, vilket kan skapa svårigheter för killar som inte vill. Som Nils, en heterosexuell man jag intervjuade, sade:

Det tog väldigt lång tid innan jag började förstå att jag som kille också kunde säga att ”Nej, jag vill inte ha sex”. I och med att man matas hela tiden med att killar ska vilja ha sex hela tiden och säger man nej då tror folk att ... ja,

antingen att jag är onormal, att det är fel på mig eller att jag inte är attraherad av dem eller att något är fel i relationen, eller... Medan jag har ju känt att det har varit fel på mig.

En sexuellt tillgänglig kvinna framställs i vår kultur som en gudagåva som en man inte rimligen kan tacka nej till. Just därför kan det också vara extra känsligt för en kvinna att bli avvisad av en man. Män kan enligt normen förvänta sig att bli avvisade av kvinnor, det anses normalt, men om en kvinna blir avvisad av en man kan det vara svårt att förklara på något annat sätt än att kvinnan är särdeles oattraktiv.

Vår sårbarhet inför andra

För att komma åt och jobba med de problem som kan uppstå i gråzonen mellan samtyckesbaserat, ömsesidigt sex och sexuellt våld, menar jag att vi behöver diskutera samtycke i ljuset av människors sårbarhet inför andra. Den stora utmaningen ligger inte att lära människor att effektivt ge uttryck för och läsa av samtycke och icke-samtycke. Framför allt behöver vi prata mer om de känslor som gör att vi kan gå med på att ha sex trots att det inte känns bra. Likaså behöver vi – i skolan, i media osv – prata om vad för slags känslor som kan göra att vi inte alltid lyssnar in de subtila nej-signaler som andra sänder ut. Sexualitet är kopplad till närhet, kontakt och bekräftelse, något som gör att starka och ibland svårhanterliga känslor kan komma i gungning. Ett avvisande kan vara jobbigt att ta in. Och att själv avvisa kan upplevas som riskabelt när man vill få uppskattning. Att ens känna in sin egen sexuella vilja kan vara svårt när man format sin sexualitet utifrån det som i forskningen kallas *den manliga blicken*. Detta är saker som juridiken aldrig kan komma åt, men ju bättre samhället och kulturen blir på att reflektera kring och hantera dessa gråzonssituationer, desto lägre fall av juridiskt regelrätta övergrepp kan vi sannolikt förvänta oss.

Att läsa om sex, våldtäkt och gråzonen däremellan

Almestad, Gustav & Beijbom, Annika (red.) (2012). *#prataomdet: Berättelser från gråzonen*. Stockholm: Kalla kulor förlag.

Gunnarsson, Lena (2020). *Samtyckesdynamiker: Sex, våldtäkt och gråzonen däremellan*. Lund: Studentlitteratur.

NCK (2010) *Sju perspektiv på våldtäkt*. NCK-rapport 2010-2. Uppsala universitet,

<https://kunskapsbanken.nck.uu.se/nckkb/nck/publik/fil/visa/491/nck-rapport-antologi-sju-perspektiv-pa-valdtakt-2010-2.pdf>.

RFSU. Samtycke och ömsesidighet, <https://www.rfsu.se/sex-och-relationer/for-pedagoger-och-yrkesverksamma/metodbanken/arskurs-7-9/samtycke-omsesidighet/>

[Lena Gunnarsson](#)

Jag är docent i genusvetenskap vid Örebro universitet, där jag forskar och undervisar. Mycket av min forskning handlar om sexualitet och hur den är kopplad till makt. Jag har bland annat gjort intervjuer med människor om hur samtycke går till. I mitt senaste forskningsprojekt intervjuar jag personer med erfarenhet av sugardejting.

Sugardejting

Sugardejting har de senaste åren rönt stor uppmärksamhet, efter att Rich-MeetBeautiful 2017 lanserades som första sugardejtingsida på svenska. I samband med detta annonserade företaget bland annat på Chalmers Teknologiska Högskolas campus, med en bild på en kvinna i underkläder flankerad av texten ”Hej studenter! 0:- i studielån? Dejta en sugardaddy”. Sugardejtingsidorna marknadsför sugardejting som en form av dejting som bygger på ett ärligt utbyte av sällskap och intimitet mot pengar eller andra materiella värden. Trots att denna formulering lätt för tankarna till prostitution, hävdar sidorna inte överraskande att sugardejting inte har någonting att göra med sexköp. Polis, socialtjänst och granskande journalister menar däremot att det rör sig om glamoröst förpackade sexköp, som inte sällan involverar minderåriga.

Den forskning jag genomfört tillsammans med Sofia Strid bekräftar att sugardejting ofta tjänar som en täckmantel för sexköp. Samtidigt finns det vissa särdrag i sugardejting som skiljer ut fenomenet från andra former av prostitution. Sugardejtingsidorna kan ses som en pusselbit i en mer allmän utvidgning av sex- och intimitetsindustrin som följer i den teknologiska utvecklingens spår. De hakar i redan existerande tendenser i denna industri, kännetecknade av en ständig framväxt av nya nischer av sexhandel och en uppluckring av gränsen mellan prostitution och icke-prostitution.

Vår forskning bygger på 24 intervjuer med så kallade sugarbabes och sugardaddys som har erfarenhet av heterosexuell sugardejting, samt på en mindre enkätstudie bland medlemmar på Sugardaters.se, som idag är en av de största svenska sugardejtingsidorna. Medan flickor så unga som 14 år besvarade enkäten, intervjuades bara vuxna, varav den yngsta var 18 år. Debatten i Sverige har ofta handlat om män som via sugardejtingsidor köper sex av minderåriga flickor, men denna typ av övergrepp mot barn är alltså något som vår studie täcker i mycket begränsad utsträckning. De kvinnor vi intervjuade var 18-42 år gamla, medan männen var 38-52 år.

Ett av de centrala resultaten från vår studie är att det finns en stor spännvidd inom sugardejtingerfarenheterna. I det följande går jag igenom en rad sätt som olika former av sugardejtingarrangemang skiljer sig från varandra, för att bidra mer en nyanserad bild av fenomenet.

Vad gör man när man sugardejtat?

Det varierar vad människor gör när de sugardejtat. För en grupp handlar sugardejting bara om sex. Här uppfattas sugardejting, i linje med den dominerande bilden i svensk media, ofta som endast en täckmantel för sexköp i konventionell mening. Två sugarbabes som deltog i enkäten skriver till exempel:

Det är inget dejtingforum :) man säljer o köper sex. (sugarbabe, 28 år)

Detta är prostitution. Vi sysslar med självbedrägeri. Ingen av oss vill kalla oss hora eller torsk. Därför bytte vi ut orden. Och lanserades i finare förpackning. (sugarbabe, 25 år)

Både bland männen och kvinnorna är det många som inte tidigare köpt eller sålt sex som lockas in i detta av sugardejtingsidorna. De hade inte kunnat tänka sig att använda sig av ett mer uttalat forum för sexhandel, utan attraheras av marknadsföringen av sugardejting som något noblare och mer oskyldigt än prostitution.

Men det finns också en grupp sugardejtare för vilken sugardejting handlar om en mer omfattande relation, som inte bara innefattar sex utan också dejting i en vidare bemärkelse, med middagar, samtal och någon form av personlig relation. Det handlar i få fall om kärlek, men någon form av personligt band knyts ändå och personer med erfarenhet av denna form av sugardejting talar om vikten av personkemi. Sex förväntas ingå i relationen men uppges ofta komma spontant för att båda vill. Som Leila (31 år) uttrycker det:

Du betalar för mitt sällskap och om det känns bra kan vi gå vidare.

Medan den här kategorin innefattar både dejting och sex, finns det också en variant av sugardejting där sex inte alls ingår utan där personerna ses för att till exempel gå på restaurang, shoppa och samtala.

Ersättningen

Att sex oftast utgör en central del av sugardejting är en av de faktorer i sugardejting som orsakar beskyllningar om prostitution. Den andra är att arrangemangen bygger på någon form av ersättning. Men det finns en

variation även när det gäller hur ersättningen ser ut och går till. För en grupp sker det i form av en regelrätt betalning. Detta verkar vara vanligast i den typ av sugardejting som bara handlar om sex. Det finns en uttalad överenskommenhet om vad som förväntas i utbyte mot en viss summa pengar. Det betyder emellertid inte att sugardejtarna själva alltid kallar det för betalning eller ens ersättning. Som ett sätt att distansera sig från prostitution fastslår till exempel Leila (31 år) att ”det kallas ekonomisk gåva, aldrig pengar”.

En skillnad hos denna typ av sexköp inom sugardejtingramen jämfört med konventionella sexköp är att träffen man betalar för ofta inte har en tydlig tidsram. Mannen betalar inte för exempelvis en timma eller två utan för en träff, vars längd inte är på förhand bestämd. Denna otydlighet gällande längden på – och också gällande det exakta innehållet i – den sexuella tjänsten kan skapa en sårbarhet hos kvinnan, då gränser lätt pushas.

En annan typisk skillnad från andra former av sexköp är att mannen och kvinnan ofta interagerar digitalt mellan träffarna utan ersättning. Patrik (45 år) talar därför om sugardejting som mer prisvärt än andra former av sexköp.

Att göra konversationer med sugarbabes personliga är ett sätt att få mer valuta för pengarna [...]. Då kan man få riktiga såna sexkonversationer gratis.

Hos en annan grupp sugardejtare sker ersättningen mer förtäckt. Den utgörs liksom i föregående fall av pengar men det är inte en tydligt avgränsad ersättning för en sexuell motprestation, utan det ekonomiska stödet sker kontinuerligt eller sporadiskt utan en direkt koppling till särskilda aktiviteter. En del sugardejtare berättar att ersättningen sker i form av en ”månads-” eller ”veckopeng”, medan andra berättar om spontana ”gåvor” från sugardaddyen eller om att sugarbaben med jämna mellanrum ber om en slant. Det finns i dessa arrangemang förväntningar från båda parter på vad den andra ska ge i termer av sexuell och intim tillgänglighet respektive ekonomiska transaktioner, men dessa förväntningar är mindre tydliga och uttalade. Det ekonomiska stödet vävs in i relationen som helhet, på ett sätt som gör att arrangemanget har likheter med vissa vanliga parrelationer eller relationen mellan förälder och barn. Detta förfarande menar vi är ett effektivt sätt för båda parter att distansera det de gör från sexköp.

I en kategori av sugardejting sker ingen ersättning i rena pengar. Istället bjuder mannen på till exempel middagar och resor och ger kvinnan presenter.

Kvinnornas drivkrafter

En annan sak som varierar i sugardejting är hur kvinnornas drivkrafter ser ut: Gör de det enbart för pengarnas skull eller får de ut någonting av samvaron med mannen bortom den ekonomiska vinningen? Här finns en ganska tydlig uppdelning. En del gör det bara för pengarnas skull och upplever inget värde i umgänget med männen som sådant. Denna grupp är till största delen de som helt enkelt säljer sex, snarare än ingår i en mer omfattande relation med männen. Lisa (23 år) uttrycker sig så här:

Även om jag ibland ville sluta så kände jag typ att nu har jag redan gjort det så många gånger så jag kan lika gärna göra det några gånger till... och få mera pengar liksom. Och jag kan köpa det här, och göra det här, och resa runt typ och spara pengar till det ena och det andra här hemma.

Det kan vara en stor frestelse för framför allt flickor och unga kvinnor att bli erbjuden snabba pengar för olika typer av motprestationer, från att skicka en lättklädd bild till att träffa en man och ha sex. Det nya digitala landskapet, inklusive sugardejtingsidor, har luckrat upp gränser och gjort steget till att börja handla med sin kropp mindre än tidigare. I och med en ökande arbetslöshet bland unga, inte minst under pandemin, blir lockelsen i att tjäna pengar på sin sexualitet än mer påtaglig.

Men det finns en grupp kvinnor som uppger att de får ut någonting mer än ekonomiska fördelar av sugardejtingen. Detta är vanligast i de arrangemang som inte bara handlar om sex. Gör man det bara för pengarnas skull upplevs dejting ofta som mer krävande än att bara ha sex med mannen.

Flera av kvinnorna säger att de kräver någon form av personkemi för att vilja sugardejta en man. Det vanligaste i vår studie är att man betraktar sin sugardaddy som någon typ av kompis, men en av de intervjuade kvinnorna säger att hon gärna skulle gifta sig med en av de män hon regelbundet träffar mot betalning. Liksom några andra av de intervjuade, säger att hon njuter av sexet.

En del pratar i positiva ordalag om den typ av män de träffar genom sugardejting: de är mer belevade, intressanta och gentlemannamässiga än män de annars träffar. Vissa ser också den högre åldern som en fördel attraktionsmässigt. För de som bjuds in i lyxiga sammanhang av sin sugardaddy upplevs detta som spännande och något utöver den vanliga vardagen. Detta är en klichébild av sugardejting som används av företagen för att marknadsföra sig och det bör observeras att den gäller långt ifrån alla.

Vissa kvinnor uppger också att de uppskattar att sugardejtingrelationer är kontraktsmässiga och bygger på ett utbyte snarare än på en känslomässig

bindning. De lyfter fram som positivt att de slipper kraven och oförutsägarheten som de förknippar med vanliga relationer. Så här uttrycker sig till exempel tre enkätdeltagare.

Man slipper binda sig och har inte lika mycket krav (sugarbabe, 22 år).

Tydliga ”kontrakt”, inget drama (sugarbabe, 28 år).

Man behöver inte oroa sig för att något oväntat ska hända för man har kommit överens om ett upplägg (sugarbabe, 27 år).

Man vet vad man får och vad man behöver ge (sugarbabe, 28 år).

Vi skönjer ett mönster i vårt material att vanlig dejting upplevs som osäker och förknippad med sårbarhet, och där de tydliga ramarna i sugardejting blir ett sätt att undfly detta.

Vissa kvinnor upplever att de finner bekräftelse i sugardejting, som ofta bygger på traditionella könsroller där kvinnans utseende och attraktionskraft värdesätts. Den ekonomiska ersättningen kan här bli ytterligare ett kvitto på kvinnans värde. Vendela (18 år), som tidigare använde sugardejting som en del av ett självskadebeteende, säger till exempel:

Det är en bekräftelse i sig att få sex men att de också betalar för det betyder att ”du är värd detta, du är liksom verkligen värd att betala för”.

På samma tema beskriver Hanna (28 år) hur diskussionerna kan gå sugarbabes sinsemellan:

Sugardaddy ska bekräfta dig som ung, snygg, sexig, vacker – *värd*. Ju mer pengar han lägger på dig desto bättre är du. När man varit flera babes och umgåtts så är det: ”Men å, han köpte mig senaste Gucciväskan” och någon annan: ”Vi ska åka till Paris nästa helg”. En bra babe kan få tag på mycket pengar och det tävlas tjejer emellan.

Männens drivkrafter

Av männen som deltog i vår studie hade en del köpt sex utanför sugardejting medan andra inte gjort det och inte heller kunde tänka sig det. För de senare tjänade sugardejtingplattformar med sin jämförelsevis oskyldiga förpackning som en inkörsport till att köpa sex. Vad som förenar båda dessa grupper av män är att de dragits till sugardejting då de upplever att det erbjuder något som är mer ”på riktigt”, som en av männen uttrycker det, än det de tänker sig kunna få ut av konventionella sexköp. Johan (51 år) säger till exempel:

Jag är totalt ointresserad av att träffa en tjej typ på Rosa sidorna och bestämma att jag ska träffa henne i en timme och det ska kosta X kronor och då får man göra det här och det här. Då försvinner hela... jakten eller vad ska man säga, det mellanmännsliga.

Man kan säga att Johan och många andra av männen vill både äta kakan och ha den kvar: de köper sig tillträde till kvinnorna, men vill samtidigt inte att kvinnorna ska göra det bara för pengarnas skull. De inbillar sig i de flesta fall inte att kvinnorna skulle vara med dem om de inte fick ersättning, men det är viktigt för dem att kvinnorna får ut någonting bortom pengarna – att de på någon nivå njuter av sexet och uppskattar männen som personer. I och med att de betalar för tillgång till kvinnan brottas de emellertid med frågor om i vilken utsträckning kvinnans tecken på äkta uppskattning är skådespeleri. Martin (41) säger till exempel:

Jag har i alla fall intalat mig själv att de jag träffat på detta sätt har velat ha sex. Visst, det kan vara något de iscensätter, en del av försäljningen, jag har så klart insett att det kan vara så.

Hur ska vi förhålla oss till sugardejting?

Det råder inget tvivel om att sugardejting utgör en ny inkörsport till prostitution för många människor som annars inte skulle ha tagit steget att köpa eller sälja sex. Sugardejting kan ses som en del i en utvidgning av sex- och intimitetsindustrin, som under flera decennier varit förknippad med en tillväxt av alltför många nischer av kommersiellt sex, en tilltagande normalisering av sexhandel och en uppluckring av gränserna mellan kommersiell och icke-kommersiell sexualitet. Sugardejting kan här ses som en ny nisch av sex- och intimitetsindustrin som kan locka till sig nya personer. Framväxten av sugardejtingsidor utgör också ett svar på den ökade efterfrågan vi ser bland sexköpare på mer äkta och personliga upplevelser. Så kallade *flickvänsupplevelser*, som säljs främst av eskorter, har under de senaste årtiondena vuxit i popularitet. Även om den erbjuder sexköparen en upplevelse av ömsesidighet i stunden har flickvänsupplevelsen ändå en tydlig affärsmässig ram. I vissa former av sugardejting sker istället mer av en genuin uppluckring av gränsen mellan affärsuppgörelse och personlig relation, vilket väcker viktiga frågor om var gränsen går för vad som kan köpas och säljas.

Samtidigt är det viktigt att betona att sugardejting i många fall bara är en täckmantel för sexköp i konventionell mening, utan den dejting och personkemi som sugardejtingsidorna själva anger som centrala komponenter i sugardejting. Det är här intressant att notera är att även när personer är

medvetna om att sugardejting egentligen handlar om regelrätt sexköp, gör förpackningen av sugardejting som något mer oskyldigt och normalt än prostitution ändå att tröskeln till att ge sig in i sugardejting sänks.

Det är viktigt att avslöja sugardejtingsidornas marknadsföringsknepp och klargöra att sugardejting i de flesta fall handlar om sexköp. Samtidigt behöver vi i vår kommunikation med unga ta på allvar vad det är med sugardejting som lockar dem. I mediedebatten slås ofta fast att sugardejting är lika med prostitution, med det uttalade eller outtalade tillägget av att prostitution är något synnerligen mörkt och skadligt. Här finns en risk att många av de som själva sugardejtat, har en kompis som gör det eller tagit del av historier om det på sociala medier har svårt att känna igen sig och därmed avfärdar vuxenvärldens varningar som verklighetsfrämmande och irrelevanta.

Något jag utifrån vår forskning vill skicka med till personer som möter ungdomar är att lösgöra sig lite från frågan om hur sugardejting förhåller sig till sexköp och prostitution och istället ta fasta på att sugardejting ingår i ett större, starkt sexualiserat och kommersialiserat digitalt landskap som unga idag tvingas navigera. Snarare än lägga alltför mycket krut på att pressa in fler och fler av de aktiviteter vi ser på nätet i prostitutions- och exploateringskategorin, behöver vi lägga mer fokus på hur själva gränserna mellan det normala och oproblematiske å ena sidan och det mörka och destruktiva å andra sidan luckras upp. Som filosofen Amia Srinivasan uttrycker det sin uppmärksammade bok *The right to sex*, är steget för dagens ungdomar väldigt litet mellan att lägga upp en selfie och ladda upp en sex-video mot betalning.

Slutligen vill jag skicka med läsaren att sugardejting inte bara är ett heterosexuellt fenomen. Vi är vana att tänka på prostitution i heterosexuella termer och i relation till mäns överordning över kvinnor, och sugardejtingdebatten avspeglar detta mönster tydligt, liksom min egen forskning. Liknande arrangemang mellan en yngre sugarboy och en äldre sugardaddy har emellertid en lång tradition i den manliga gaymiljön och det är ett fenomen som behöver uppmärksammas i lika hög utsträckning som den heterosexuella sugardejtingen.

Forskningsprojektet som denna artikel är baserad på genomförs med stöd av Forte – Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd.

Att läsa om sugardejting

Gunnarsson, Lena (2020) ”Forskarföreläsning – Lena Gunnarsson om sugardejting”, Länsstyrelsen Skåne, <https://ettjam-stalltskane.nu/2020/05/26/lena-gunnarsson-forskar-forelasning-sugardejting/>

Gunnarsson, Lena & Sofia Strid (2021) “Chemistry or service? Sugar daddies’ (re)quest for mutuality within the confines of commercial exchange”, *The Journal of Sex Research* 59(3): 309–320.
<https://doi.org/10.1080/00224499.2021.1952155>

Gunnarsson, Lena & Sofia Strid (2021) “Varieties of sugar dating in Sweden: content, compensation, motivations”, *Social Problems*,
<https://doi.org/10.1093/socpro/spab063>

Hallengren, Li (2019) ”Sugardaddies – en kvalitativ studie om erfarenheter av sugardating”, *masteruppsats i sexologi*, Malmö universitet,
<http://www.diva-portal.org/smash/reCORD.jsf?pid=diva2%3A1485528&dswid=-9400>

Johansson, Alessandro & Lena Gunnarsson (2022) ”‘I någon mening köper jag väl sex, men...’ Sugardejtares språkliga och praktiska relationsarbete för att avgränsa sugardejting från prostitution”, *Sociologisk Forskning* 59:(1–2).

Martina Vikander

Jag är doktorand på Örebro universitet och forskar om kvinnor utsatta för partnervåld samt barn och unga som upplevt våld i hemmet. Jag vill ta reda på hur kvinnor och barns livskvalitet påverkas av socialtjänstens och polisens insatser för att förhindra fortsatt våld.

Hur påverkar våld i hemmet ungas parrelationer?

I Sverige uppger ungefär var femte person i åldern 16–24 år att de blivit utsatta för upprepat våld av sin nuvarande eller tidigare partner - 23 procent av tjejerna och 14 procent av killarna.

Att ha upplevt våld i hemmet som barn är en riskfaktor för partnervåld bland unga. I Sverige uppskattas minst 150 000 barn och unga leva i familjer där det förekommer våld. Utan hjälp är risken stor att de också hamnar i en våldsam relation, även om det inte gäller de flesta. Vad är det då som orsakar den ökade risken? Ser det likadant ut för killar som för tjejer? Och - kan vi förhindra att detta sker?

Aggressiva killar och sårbara tjejer?

Forskningen har kunnat identifierat en viss könsskillnad i problematiken hos många barn och unga som upplevt våld i hemmet. Killar har generellt mer beteendeproblem medan tjejer har mer känslomässiga problem. En del av förklaringen är barnens uppfattning av våldet. Killar tenderar att uppfatta våldet som ett hot, medan tjejerna skuldbelägger sig själva för våldet. Forskning visar att det framför allt är killar som utövar våld i ungas nära relationer, och att tjejer är utsatta. Men det finns också flera studier som visar att könsskillnaderna är ganska små. Det finns även studier som visar att tjejer utövar mer våld i parrelationer i ungdomsåren än killar.

Det är också vanligare att både unga killar och tjejer utövar våld i sina parrelationer jämfört med vuxna. Precis som i vuxna relationer brukar killars våld vara grövre och få mer allvarliga konsekvenser än tjejers våld. Dessutom anses ofta tjejers våld vara mer acceptabelt och förminskas av samhället jämfört med killars våld. Att som kille utsättas för våld av sin tjej går emot normer för hur en man ska vara och kan ge starka känslor av skam. Det är troligt att mörkertalet av våld i ungas parrelationer är stort, och att mörkertalet för killar troligen är större än för tjejerna.

Risikfaktorer för partnervåld

Det finns många potentiella konsekvenser av våld i hemmet och en är riskfaktorer för ungas framtida partnervåld. Barns och ungas nära relationer kan påverkas direkt genom att de lär sig att våld är ett bra sätt att hantera konflikter. Relationer kan också påverkas indirekt genom exempelvis en högre risk för egen psykisk ohälsa eller dålig självkänsla. Det kan resultera i att ungdomar blir osäkra i nära relationer, har närmare till svartsjuka och får svårare att kontrollera känslor. När en konflikt uppstår i relationen kan bakomliggande faktorer trigga en våldsreaktion. Figuren nedan visar potentiella konsekvenser av våld i hemmet som också är kända riskfaktorer för våld i nära relation.

Inlärt beteende eller ett resultat av en hämmad utveckling?

Teorier om hur våld i hemmet påverkar våld i ungas parrelationer vilar på två ben: våld som ett inlärt beteende - och våld som ett resultat av hämmad utveckling.

Ett inlärt beteende

Föräldrar som använder sig av våld för att lösa konflikter eller få sin vilja igenom visar barnen att våld är en lämplig strategi. Det gäller speciellt om inget negativt händer den som utövar våldet. Är det så man ofta använder våld i konflikterna inom familjen, blir det också svårt för barnen att lära sig andra strategier att hantera konflikter. I förlängningen påverkar det också förmågan hos barnen att själva ha en god parrelation.

I familjer där våld förekommer är det också vanligt att våldsutövaren underminerar den utsattas föräldraskap. Det brukar innebära att den utsatta till exempel får svårare med gränssättning gentemot barnen. Barnen

lär sig att de inte behöver lyssna på den utsatta föräldern och i vissa fall börjar också barnen använda sig av våld mot den utsatta. I heterosexuella familjer där våldet bottnar i att mannen har ett dominant och kontrollerande beteende gentemot kvinnan, finns det en ökad risk att barnen börjar se sin mamma som underordnad och generaliserar det till kvinnor i allmänhet. Det gör att barnen förväntar sig att tjejer ska lyda killar. Sammantaget riskerar barnen att börja se våld som en del av nära relationer, för att sedan överföra det till sin egen parrelation.

En hämmad utveckling

Barn och unga påverkas olika, bland annat utifrån vilket utvecklingsstadium de befinner sig i. Barns utveckling kan hämmas redan från spädbarns-ålder av våldet och de vuxnas försämrade föräldraförmåga.

Bristande föräldraförmåga

Föräldrar ska fungera som barns trygga hamn. Hur blir det då när den ena föräldern utsätter den andra för våld? Forskning om mäns våld mot kvinnor visar att mamman kan bli otillgänglig för barnet. Hon som utsatt har ofta fullt upp med att hantera våldet och de konsekvenser det får för henne personligen. Det brukar resultera i att hon blir mindre tillgänglig för barnen, både emotionellt och praktiskt. Det kan handla om att barnen inte blir tröstade när de är ledsna, att mamman inte orkar engagera sig i lek och att hon inte får hjälpa dem med läxor.

Forskningen visar också att den våldsutövande föräldern, pappan, ofta uppvisar ett liknande beteende gentemot barnen som mot mamman. Han brukar också sakna engagemang för barnen, uppvisa ett aggressivt och våldsam samt beteende och varken tillåta frihet eller struktur. I många fall tvingas därmed barnen att klara sig utan trygghet eller stöd och lämnas ofta ensamma att hantera sina, många gånger, svåra känslor.

Utveckling hos barn

Barn som växer upp i familjer med våld kan varken garanteras trygghet eller säkerhet. Barnen kan påverkas negativt redan från spädbarnsåldern genom att de saknar någon som stöttar dem i deras känslouttryck. På så vis utvecklar de en otrygg anknytning till föräldrarna. Om barnen lämnas ensamma att hantera starka känslor alltför ofta, riskerar de också att utveckla kronisk stress som gör att de får svårt att hantera känslor även som vuxna. Barn som inte klarar av att hantera sina känslor får ofta stora och överdrivna

reaktioner och kan bli våldsamma eftersom de har svårt att lugna ner sig själva.

I skolåldern utvecklar barnen en djupare förståelse för hur våldet påverkar den utsatta föräldern och de kan börja försöka förutse och förhindra det. Det är vanligt att barnen klandrar sig själva för våldet och fastnar i skuld- och skamkänslor. Eller så rationaliserar och rättfärdigar barnen våldet genom att lägga skulden på den våldsutövande förälderns stress, alkoholanvändning, beteendet hos den utsatta - eller på sig själva.

Barnen kan alltså skapa en förskönad bild av den våldsutövande föräldern, som kan leda till att de utvecklar en positiv attityd till våld i allmänhet. Detta i sin tur ökar risken för ett antisocialt beteende. Barnen visar också en högre grad av beteendeproblem, sociala problem och psykisk ohälsa, som till exempel skadlig stress, trauma, ångest och depression. De har även en lägre självkänsla jämfört med andra barn.

För barn i skolåldern har sociala relationer och skolprestationer ofta en avgörande inverkan på deras självuppfattning. Eftersom barn som lever med våld i hemmet får sociala problem i högre grad än andra barn, kan de ha svårt att koncentrera sig i skolan. Mycket av deras tankeverksamhet upptas av våldet hemma. De sociala problemen och koncentrationssvårigheterna får konsekvenser i skolan eftersom dessa barn ofta är inblandade i mobbning, både som utsatta och förövare. De har också svårare att följa regler och prestera i skolan. Det gör att dessa barn kan utveckla en skev självuppfattning och uppleva att de inte duger, något som dessutom kan förstärkas av våldet i hemmet.

Utveckling hos unga

Under ungdomsåren brukar konsekvenserna av våldet i hemmet blir alltmer påtagliga eftersom relationer till jämnåriga blir allt viktigare. Den otrygga anknytning barnen bär med sig gör att de får svårt att lita på personer i nära relationer. Svårigheter att kontrollera sina känslor och osäkerheten i hur de ska hantera konflikter gör att de kan bli mer utåtagerande och använda våld.

I tonåren brukar de unga hitta nya strategier att hantera våldet hemma. Det är vanligt att de försöker distansera sig genom att exempelvis lyssna på musik för att slippa höra det som pågår. Eller så håller de sig helt borta från hemmet.

Barnen kan också tillämpa mer skadliga strategier, som att använda sig av alkohol och droger för att dämpa jobbiga känslor. Dessa strategier försätter de unga i situationer och miljöer som ökar risken för både egen

utsatthet och våldsanvändning. Det kan göra att det ena, våldet, genererar det andra, alkohol- och droganvändning, och vice versa. Samspelet mellan våld och droger gör att de både riskerar att hamna i våldsamma relationer och i missbruk.

Kan vi förhindra att unga som lever med våld i hemmet hamnar i en våldsam parrelation?

Det viktigaste är givetvis att våldet upphör och att barn, unga och den våldsutsatta föräldern slipper ytterligare negativa effekter. Men även om föräldrarna separerar är det vanligt att våldet fortsätter. Det är därför viktigt att fortsätta arbeta förebyggande. Det är även viktigt att stärka de skyddsfaktorer som vi vet kan verka mot att unga hamnar i våldsamma parrelationer.

En positiv föräldra-barnrelation har identifierats som den största skyddsfaktorn för att förhindra att våldscykeln fortsätter. Denna relation påverkas ofta negativt av våldet. Det är därför viktigt att undersöka huruvida familjen behöver stöd i relationerna eller om de vuxna behöver professionell hjälp med att stärkas i sin föräldraroll.

Socialt stöd minskar risken för skadlig stress och ökar förmågan att hantera stressen samt andra svåra känslor. För barn i familjer med våld är det viktigt att få tillgång till socialt stöd utanför familjen. Det kan vara vänner eller andra viktiga vuxna som lärare eller släktingar. Ibland kan barnen behöva mer hjälp i sin känslohantering än vad personer i deras omgivning kan erbjuda och då kan insatser från professionella bli aktuellt.

Att stärka ungas självkänsla är fundamentalt för att de ska kunna hitta och lära in framgångsrika strategier, utveckla motståndskraft och få en starkare känsla av kontroll. Vissa barn och unga kan fokusera och bygga på områden för att hålla sig undan våldet. Det är därför viktigt att de själva hittar - eller får hjälp att hitta och stärkas i - ett område som kan gynna dem, exempelvis skola eller fritidsaktiviteter. Det finns annars en risk att de unga istället söker sig till kriminalitet och kriminella nätverk - för att stärka sin självkänsla och få ett erkännande.

Misstänker du att ett barn eller en vuxen utsätts eller har utsatts för våld i hemmet?

- Prata gärna med barnet i enskildhet och berätta om dina misstankar och fråga om de stämmer. Var medveten om att barn brukar vara lojala med sina föräldrar och många väljer att inte berätta förän de känner tillit till personen som frågar. Det kan alltså underlätta om man har en relation till barnet och kan prata om annat också.
- Om barnet berättar om sådana saker som gör att du behöver eller vill anmäla till myndigheter måste du noga överväga om du ska berätta att du tänker anmäla, för att inte skada tilliten.
- Även om dina misstankar inte är bekräftade bör du kontakta socialtjänsten och berätta om anledningarna till dina misstankar. Det är sedan socialtjänstens ansvar att utreda ifall barnet far illa.
- Om du har misstankar rörande akuta våldshändelser - kontakta polis!

Att läsa om hur våld i hemmet påverkar ungas parrelationer:

Brottsförebyggande rådet, Brå (2018). *Brott i nära relationer bland unga*. Kortanalys 6/2018

Heise, L. (2011). What works to prevent partner violence? An evidence overview.

Holt, Buckley, H., & Whelan, S. (2008). The impact of exposure to domestic violence on children and young people: A review of the literature. *Child Abuse & Neglect*, 32(8), 797–810.
<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2008.02.004>

Sara Thunberg

Jag är lektor i socialt arbete vid Örebro universitet, där jag forskar om barn och unga som brottsoffer och deras behov av stöd. Bland annat studerar jag hur barn upplever skyddat boende och hur brottsutsatthet påverkar ungdomars skolgång.

Karin Hellfeldt

Jag är lektor i kriminologi vid Örebro universitet. Min forskning handlar om ungas utsatthet för brott, oftast med fokus på skolmiljön. Just nu undersöker jag också barns behov av stöd i samband med en förälders fängelsevistelse.

Våld i ungdomars nära relationer

Våld i nära relation är ett folkhälsoproblem som kan drabba vem som helst, oavsett ålder. Med våld i ungdomars nära relation menar vi det våld som sker inom ramen för ungas romantiska eller intima relationer.

Under senare år har det här våldet blivit mer och mer uppmärksammat bland forskare och praktiker. En undersökning av Brottsförebyggande rådet (Brå) visar att runt 18 procent av personer i åldern 16–24 år har utsatts för våld av en nuvarande eller före detta partner. Det är fler flickor (23 %) än pojkar (14 %) som uppger att de utsatts. Att nästan var femte anger att de upplevt våld i nära relation visar att problemet är utbredd i Sverige. Det är också så att långt ifrån alla utsatta som berättar, mörkertalet kan vara stort.

Vilken typ av våld handlar det om?

Våld i nära relation kan vara kontroll och/eller våldshandlingar. Handlingarna unga utsätts för av sin partner är i det stora hela desamma som vuxna utsätts för och ska tas på lika stort allvar. Det kan handla om isolering, kränkande och nedvärderande ord såsom ”hora” eller ”dum i huvudet”, hot, skuldbeläggande, fysiskt eller sexuellt våld. Unga berättar bland annat att de får kommentarer om sitt utseende som gör att de begränsar vad och hur mycket de äter för att gå ner i vikt. Det fysiska våldet kan inkludera allt från att knuffa till att slå med tillhyggen. Även sexuellt tvång eller övergrepp kan förekomma och det är oftare tjejer än killar som utsätts för detta av sin partner.

Enligt en rapport från Brå är psykiskt våld vanligast i form av kränkningar, hot, trakasserier och försök att inskränka friheten. 21 procent av tjejerna och 12 procent av killarna berättar att de blivit utsatta för detta. Det är vanligare att tjejer utsätts, särskilt när det gäller återkommande våld. I de flesta fallen uppger även ungdomarna att de utsatts för flera varianter av våld.

Det psykologiska våldet kan även ske via digitala medier. Till exempel kan sociala medier eller mobilappar användas för att utöva kontroll genom att skrämma, skada, övervaka och/eller isolera den utsatta partnern. Det kan innebära att tvinga partnern att ladda ner en app till mobilen som gör det möjligt att kontrollera var hen befinner sig. Det kan också vara att kommentera bilder nervärderande i olika sociala forum. Digitala medier kan alltså vara en plattform som möjliggör ytterligare psykiskt våld.

Hur reagerar ungdomar?

Flera berättar hur de dragit sig undan från sociala kontakter med såväl familj som vänner för att istället vara med sin partner. Detta kan ha flera orsaker såsom att partnern aktivt kräver att de ska vara tillsammans, men det kan också vara en strategi för att slippa hantera partners svartsjuka. I det senare fallet är tvånget mer indirekt. Som nämnts tidigare är det även flera som tappar i vikt för att partnern nedvärderar deras utseende, men också för att de mår sämre och sämre psykiskt. Att kontrollera maten kan vara ett sätt att försöka återta kontrollen över någon aspekt av tillvaron, då mycket annat kontrolleras av partnern. De berättar även om känslor av skam över sin utsatthet, över hur de blir behandlade i relationen, och att de upplever sig tillåta detta.

Att bli utsatt kan även leda till att tidigare trygga miljöer blir otrygga. Ett sådant exempel är skolmiljön, en miljö i vilken ungdomar spenderar en stor del av sin vardag. Trots att lärare och annan skolpersonal finns närvarande berättar ungdomar om hur de utsätts för våld av sin partner även i skolan. Det kan även hända att förövaren i tid och otid söker upp sin partner i skolan. Om det dessutom är så att partnern inte är elev på just den skolan, så kan det leda till uppståndelse och att utsattheten blir synlig för andra jämnåriga. Det här offentliggörandet påför offret ytterligare skam. Så för att förstå hur ungdomarna reagerar är det därför viktigt att också förstå hur våldet kan påverka miljöer som ungdomar spenderar mycket tid i. Att skolmiljön påverkas gör inte bara att skolarbetet riskerar att bli lidande, utan också att ungdomen känner sig otrygg i stora delar av sin vardag.

Varför såg ingen?

Ungdomar uttrycker en önskan om att fler personer runt dem skulle ha reagerat och agerat på att något var fel. De upplever att de inte blev sedda av vuxna och andra personer i sin närhet trots att det fanns tecken på att allt inte stod rätt till. Flera uttrycker att de inte har berättat för någon om vad som hände i deras förhållande, men att omgivningen ändå borde reagerat på deras förändrade beteende såsom att de alltmer drog sig undan och isolerade sig från vänner, fritidsaktiviteter och/eller familjen. Det kunde även handla om att de hade på sig kläder med långa ärmar eller ben för att dölja blåmärken eller andra skador. Samtidigt upplever en del att frågan aldrig ställdes om de kan vara utsatta för våld, vilket kan upplevas av den unge som att omgivningen inte bryr sig om vad som händer med dem. De kan med andra ord känna sig än mer isolerade då ingen reagerar så som de trodde att de skulle göra.

Vem kan stödja?

Vännerna

Vid sidan om familjen är vänner av betydelse när det gäller råd och stöd, särskilt under tonåren. De första som märker eller får reda på att något är fel är ofta jämnåriga. Eftersom ungdomar spenderar mycket tid tillsammans, i till exempel skolan, är det kamraterna som tidigt kan reagera när någon börjar bete sig annorlunda. Samtidigt är det inte säkert att jämnåriga vänner har den erfarenhet som krävs för att vara ett fullgott stöd och faktiskt förstå vad den utsatta personen går igenom. Kanske tycker de att den utsatta överdriver om hen inte snabbt återhämtar sig. I dessa lägen kan en potentiellt stödjande relation förvandlas till något annat som inte är lika positivt. Men vänner kan verkligen vara en god kunskapskälla och ett stöd i att våga berätta för kompetenta vuxna.

Familjen

Familjen, huvudsakligen föräldrarna, kan vara ett viktigt stöd. Ungdomar kan dock känna sig osäkra inför att berätta för sina föräldrar om vad som har hänt, samtidigt som föräldrar inte alltid känner sig bekväma med att ställa frågan rakt ut om deras barn blir utsatta för våld av en partner. Det kan göra att barnet väntar på att föräldern ska ställa frågan, medan föräldern avvaktar att barnet själv ska berätta och söka stöd från dem. Forskning visar att i de fall där föräldrarna finns tillgängliga och närvarande så uppfattas de som det bästa stödet.

En del ungdomar efterfrågar också praktiskt stöd. Det kan till exempel handla om att få sällskap i otrygga situationer eller att göra saker tillsammans med familjen. Konkret kan det innebära att vissa ungdomar vill bli hämtade efter en kvällsaktivitet för att slippa gå hem ensam eller att hen vill delta i aktiviteter som gör att de slipper tänka på sin utsatthet för en stund. Familjen kan och bör alltså stödja ungdomen både emotionellt i samtal och praktiskt i vardagen.

Professionella

Det finns flera professionella aktörer som har ett ansvar för ungdomars mående. Socialtjänsten har ett viktigt uppdrag att hjälpa och stödja den unga i att lämna den våldsamma relationen och för att bearbeta sina upplevelser. Socialtjänsten har tidigare mest arbetat med problematiken i relation till vuxna kvinnor. Nu har detta börjat förändras, men inte alla kommuner har insatser som riktar sig till ungdomar. Socialtjänsten har även ett allmänt ansvar för stöd till brottsutsatta barn och unga, vilket gör att ungdomar oavsett vilket brott det gäller ska kunna få hjälp och stöd från socialtjänsten om de önskar det.

Hälso- och sjukvården är också en aktör i sammanhanget. Det kan till exempel behövas sjukvård för att behandla såväl fysiska som psykiska skador. När det gäller psykiskt mående kan Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) vara aktuell. Den professionella hjälpen kan också underlätta för de unga som inte berättat för sina närstående att göra det. Denna hjälp skulle även kunna ges inom ramen för de insatser som erbjuds från socialtjänsten.

Tillit

Grunden och förutsättningen för en stödjande relation är tillit. Det krävs såväl tid som flexibilitet för att skapa tillit. Alla ungdomar är inte bekväma med att berätta om sina erfarenheter vid första samtalet med en professionell person. Snarare väljer många att dela en del av sin berättelse vid ett tillfälle, för att sedan prata om något annat. Att berätta om någon begränsad upplevelse kan vara ett sätt att testa den professionella och hens reaktioner. Dessutom kan det vara svårt att prata om upplevelserna, vilket gör att den unga växlar mellan att prata om våldet och att prata om andra saker såsom hur det går i skolan under ett stödsamtal. Här blir det därför produktivt att låta ungdomen styra samtalet avseende innehåll och tempo. Det är också viktigt att inte ha förutfattade meningar såsom att förvänta sig att alla unga som utsatts i sina kärleksrelationer reagerar på samma sätt. Detta kan påverka samtalet negativt. Ju mer samtalen kan anpassas efter den enskilda

individen, desto mer ökar chansen att hen kommer att uppleva insatserna som stödjande. Upplever ungdomen i stället det motsatta, kan det leda till att hen drar sig från att berätta och eventuellt väljer att inte fortsätta med de professionella samtalen.

I process

Att låta den unga berätta i sin egen takt om sin utsatthet är ett sätt att bygga en tillitsfull relation. Å ena sidan vill ungdomar få berätta om våldet på sina egna villkor och i sin egen takt, å andra sidan önskar de få en direkt fråga om de är utsatta i sin relation. Dessa olika önskningar motsäger inte varandra, utan är uttryck för olika stödbehov i processen att hantera sina upplevelser. Att få den direkta frågan blir ett sätt att börja berätta eller bekräfta utsattheten och att känna sig sedd av sin omgivning. I ett senare skede kan de vilja prata om sina erfarenheter lite i taget och inte allt på en gång, därav en önskan om att vuxna inte tvingar fram för mycket av berättandet på en och samma gång. Stödbehovet kan alltså variera och förändras över tid och olika typer av stöd kan vara aktuella samtidigt.

Vad kan vuxna göra för att stödja ungdomen?

- Intressera dig för den unga personen och dennes liv. Ställ frågor och prata med hen. Prata med ungdomar om livet generellt men också om relationer specifikt. Var uppsökande, vänta inte på att den unga personen ska komma till dig.
- Fråga om mående och erfarenheter av våld. Många unga uttrycker att vuxna borde ha förstått vad som hände, men att ingen ställde frågorna: Är det någon som skadar dig? Är det någon som säger elaka saker till dig? Har någon som du har/haft en relation med gjort något mot dig som inte känts bra? Hur behandlas du av andra på nätet?
- Lyssna på ungdomens berättelse om sin relation. Reflektera över dina egna föreställningar om hur kärleksrelationer bör och kan vara mellan unga. Det hjälper ungdomen att öppna upp sig och ökar sannolikheten för att hen fortsätter att söka stöd hos vuxna.
- Ha tålamod och visa att du är tillgänglig. Det kan ta tid att berätta, men genom att den som ger stöd visar att hen är lyhörd och finns där när ungdomen är redo kan en förtroendegivande relation börja byggas. Relationen kan sedan utgöra en grund för att ungdomen tar sig från våldet och börjar bearbeta sin upplevelse.

Att läsa om våld i ungas nära relationer

Brå (2021). *Våld i ungas parrelationer*. Brottsförebyggande rådet.

Brå (2018). *Brott i nära relationer bland unga*. Brottsförebyggande rådet.

NCK (2021). *Ungdomars utsatthet för våld*. <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/sarskild-utsatthet/ungdomars-utsatthet-for-vald/>

Øverlien, Carolina (2018). Våld mellan ungdomar i nära relationer. *Soci-alvetenskaplig tidskrift*, 25(1), 67–85.

<https://doi.org/10.3384/SVT.2018.25.1>

[Linda Arnell](#)

Jag är forskare i socialt arbete vid Örebro universitet och lektor vid Umeå universitet. Min forskning är inriktad på barns och ungas levnadsförhållande, med ett särskilt fokus på våld, våldsutsatthet och genus. Just nu är mitt fokus på skyddat boende för våldsutsatta barn och tjejers erfarenheter av att växa upp i utsatta områden.

Tjejer som använder våld

I detta nummer av *Texter om våld* talar vi om unga. Inom forskning om ungas våld är oftast killar och unga män i fokus. Mer sällan handlar forskningen om tjejer som använder fysiskt våld. Den vanligaste förklaringen till detta är att det är fler killar än tjejer som använder våld. När vi talar om unga våldsutövare blir ungdomsvåld därmed ofta förknippat med killar. I denna text vill jag därför tala om tjejer som använder våld.

En historisk tillbakablick över forskning om tjejers våld

Tjejers våld har historiskt varit ett litet forskningsområde även om det har varit på agendan vid flera tillfällen sedan mitten av 1800-talet. Dels har tjejers våld betraktats som ett litet problem i jämförelse med killars våld. Dels har det under lång tid saknats kritiska och genusteoretiska perspektiv för att förklara och nyansera förståelser av kön och våld.

Under 1800-talet sågs tjejers våld som ett brott mot ideal om kvinnlighet och föreställningar om tjejer som ömma, passiva och underordnade. Att visa aggressivitet eller att använda våld var inte accepterat. I de fall tjejer använde våld förklarades det som ett resultat av emotionell instabilitet, sjukdom eller hysteri. Våldsamma tjejer ansågs med andra ord vara galna eller sjuka.

Under 1900-talets andra halva förändrades förklaringarna till tjejers våldsanvändning. De skiftade från att handla om känslomässiga problem och sjukdomstillstånd till att diskuteras i termer av utsatthet och sårbarhet. Att växa upp under svåra förhållanden eller att ha utsatts för våld är exempel på förklaringar som började användas.

Sedan slutet på 1900-talet har fokus delvis förskjutits från tjejers utsatthet till tjejers aktörskap. Det började talas om en stark, självständig och aktiv tjej vars våld behöver förstås i relation till det samhälle hon växer upp i. För att förklara våldet vändes vid denna tid blicken mot ungas olika livsvillkor. Detta ledde så småningom också till att forskare började använda sig av kritiska och genusteoretiska perspektiv i början på 2000-talet.

Hur tjebers våld har diskuterats och vilka förklaringar som använts har alltså förändrats över tid. I den tidiga forskningen låg fokus på biologiska och psykologiska faktorer, men med tiden har intresset riktats alltmer mot sociala och strukturella faktorer. Men de historiska perspektiv som funnits påverkar hur tjebers våld och våldsanvändande tjejer förstås än idag.

Har tjebers våldsanvändning ökat?

Under de senaste decennierna har tjebers våld fått allt större uppmärksamhet i nyhetsmedia. Det ökade intresset sägs bero på att tjebers användning av våld har ökat. Men frågan är om detta stämmer? I mitten på 2000-talet kom det rapporter som visade på att tjebers våld hade ökat sedan 1990-talet. Nyare statistik säger dock att antalet tjejer misstänkta för brott minskat en aning sedan mitten på 2000-talet. Skolundersökningen om brott (SUB), som bygger på ungas självskattningar, bekräftar dessutom att tjebers våldsanvändning har varit relativt stabil för både högstadie- och gymnasietjejer sedan början av 2000-talet.

För att få en ökad förståelse för tjebers användning av våld kan vi också jämföra med killars våldsanvändning. Den vanligaste formen av våldsbrott innebär enligt SUB att ha ”slagit någon så att denne fick ont, men inte så att händelsen föranledde behov av sjukvård”. Vid den senaste mätningen 2019 uppgav nästan 20 procent av tjejerna och nästan 26 procent av killarna i årskurs nio att de använt denna form av våld under det senaste året. När det gäller grövre former av våld som har lett till sjukvård eller utförts med vapen uppgav 1,7 procent av tjejerna och 4,4 procent av killarna att de använt denna form av våld det senaste året. Detta är en minskning bland tjejerna från 3,2 procent 2015.

Hur resonerar då forskarna? Forskarna talar om att det ökande intresset för tjebers våld kan relateras till en ökad oro och en minskad tolerans för våld och kriminalitet i samhället. Detta kopplas också samman med en förändrad syn på ungas sociala problem. Det handlar om att det som tidigare sågs som ett socialt problem eller som ett uppförandeproblem i allt större utsträckning idag talas om i termer av brottsliga handlingar. Synen på tjebers våld kan därmed sägas ha gått från att ses som ett uppförandeproblem och ett brott mot femininitetsnormer till att i allt större utsträckning ses som en brottslig handling.

Hur ungas våld förstås och förklaras har betydelse. Det påverkar exempelvis om ett samhälle satsar på stöd och förebyggande arbete, eller ökade straff och kriminalisering. Forskning visar också att våld förstås och förklaras på olika sätt av olika personer. Det spelar alltså roll vems perspektiv

som sätts i fokus, eller med andra ord vem som berättar om våld. I det följande kommer därför olika berättelser att vara i fokus. Först kommer professionellas perspektiv kort att presenteras och därefter kommer tjejers berättelser som sin våldsanvändning att synliggöras.

Vad säger professionella?

Inom exempelvis socialt arbete, polis och kriminalvård, lyfter yrkesverksamma fram att tjejers våldsanvändning är ett område som sällan diskuteras. De uttrycker även att de upplever att det är svårare att arbeta med tjejer än med killar. Studier visar också att professionella inte upplever sig ha de verktyg, utbildningar och resurser de behöver för att arbeta med tjejer på ett effektivt sätt med kunskapsbaserad grund. Det finns därmed ett stort behov av att öka kunskapen om och resurserna till arbetet med tjejer som använder våld. Dessutom är de flesta insatser, behandlingar och institutioner i dagsläget utformade utifrån killar som norm. Av denna anledning är det även angeläget att se över de verksamheter och institutioner som möter, stödjer och behandlar våldsanvändande tjejer.

Yrkesverksamma talar också om hur föreställningar om ung femininitet påverkar deras arbete. De säger att det finns en risk att de förbiser tjejers våldsanvändning. Detta med anledning av att våldet avviker från föreställningar om och egna förväntningar på den problematik tjejer förväntas ha, så som ätstörningar, självskada eller våldsutsatthet. Ett annat exempel som nämns är diagnoser som ADHD. Diagnoser likt ADHD har främst förknippats med killars utagerande och därför länge varit en dold diagnos bland tjejer. Det har inneburit att tjejer utreds senare än killar och även får stöd och hjälp senare. Det är därmed viktigt att problematisera föreställningar om unga och våld i det praktiska arbetet. Att tjejers våldsanvändning hamnar i skymundan, och döljs i talet om ungas våld, påverkar både bemötandet av och stödet till tjejer som använder våld.

Vad säger tjejerna?

Tjejer använder olika förklaringar till sin våldsanvändning. Det är dock inte detsamma som att de tycker det är okej eller bra att använda våld. Tvärtom signalerar många motsatsen. Hur hänger det ihop och vilka förklaringar ger de?

Att vara utsatt

Tjejer som använder våld berättar ofta att de själva blivit utsatta för våld. Det kan röra sig både om psykiskt, fysiskt och sexuellt våld. Tjejerna talar också om en problematisk skolgång och/eller familjesituation och om psykisk ohälsa, stress och riskbeteenden. Utsatthet används helt enkelt för att förklara och göra den egna våldsanvändningen begriplig. För att förstå tjejers våldsanvändning är det därmed betydelsefullt att se till hela deras livssituation och den utsatthet som de berättar om. Att använda våld och samtidigt själv vara utsatt för våld eller ha problem i skolan eller hemma är alltså inte en motsättning utan snarare något att ha i åtanke i mötet med tjejer som använder våld.

För att förklara bakgrunden till våldet talar alltså tjejer om egen utsatthet. Tjejer som använder våld menar dock att det inte alltid är positivt att tala om sin egen utsatthet eller egna problem, då det medför att andra kan se en som sårbar, svag och annorlunda, eller som ett passivt offer. Ibland lyfter tjejer därför fram att det kan vara fördelaktigt att visa sig stark och att ha en hård attityd, även om det också innebär en risk att förstås som normbrytande och våldsam. I mötet med tjejer som använder våld bör uppmärksamheten därför riktas mot både utsattheten och våldet. Detta för att dessa tjejer ska få adekvat stöd som tar hänsyn till hela deras livssituation.

Att stå upp för sig själv och andra

Tjejer talar också om egen användning av våld som ett sätt att stå upp för sig själv och/eller andra och som ett sätt att hantera en upplevelse av maktlöshet. Användningen av våld beskrivs också som en fight mot orättvisor och ojämlikhet och även som ett sätt att göra motstånd och positionera sig som en stark tjej som ingen kan trampa på. Våldsanvändningen blir på så vis ett sätt att ta plats och ett försök att ta makt över sitt liv. Det skulle kunna förstås som ett sätt att försöka nå jämställdhet. Forskning visar dock att tjejers användning av våld sällan leder till empowerment, eftersom världen fortfarande till stor del präglas av ojämlika villkor där vissa personer har större handlingsutrymme och mer makt än andra.

Berättelserna om våld som ett sätt att stå upp för sig själv eller andra, eller som en fight mot orättvisor och ungas olika livsvillkor, är alltså viktigt att förstå i relation till en vidare samhällskontext. Dessutom är det möjligt att förstå denna form av våld som en motståndshandling. En våldshandling som används för att ifrågasätta och göra motstånd mot orättvisor och ungas olika livsvillkor. Mot bakgrund av den långa tradition som osynliggjort eller förbisett tjejers motståndshandlingar är det dessutom viktigt att ta dessa

berättelser på allvar. Särskilt då tjejers motstånd och upproriska handlingar historiskt har trivialiserats och konstruerats som något dumt, känslomässigt och ogrundat.

Jag tar ju inte ett bråk i onödan, enda gångerna jag skulle ta ett bråk är om jag skulle stå upp för mig själv typ, eller för någon annan, annars aldrig annars. (Lillemor)

Att vara arg och förlora kontrollen

Känslor kan ta sig uttryck på många olika sätt, men i tjejers berättelser om sin egen våldsanvändning är det känslan av ilska som tjejer ger en framträdande roll. De talar om ilska som en känsla som behöver kontrolleras och riktas mot sig själv eller den egna kroppen. Särskilt då ilska beskrivs som en känsla som är förbehållen killar. Tjejer påvisar på detta sätt en tudelad problematik. Om ilskan inte går att kontrollera utan istället tar sig i uttryck genom våld innebär det dels att de använt en handling som är problematisk, dels att de överskrider femininitetsnormer genom att ilska och våld är förknippat med killar.

I detta sammanhang finns det dock ytterligare en aspekt värd att belysa. Det handlar om huruvida tjejers ilska förstås som en konsekvens av andra problem snarare än en konsekvens av att inte kunna hantera känslor. Alltså, om ilskan ses som ett uttryck för egen utsatthet eller svåra livshändelser blir det möjligt att förstå utagerande och våld som ett sätt att hantera sin livssituation på. Det gör det möjligt att förstå ilskan och våldet som ett uttryck för att något är fel, eller med andra ord som ett rop på hjälp. I mötet med tjejer som använder våld är det därför viktigt att beakta hela deras livssammanhang, snarare än att se våld som ett uttryck för en personlig brist eller svaghet.

Att bryta mot normer

För att förklara den egna våldsanvändningen lyfter tjejer ibland fram olika diagnoser, så som ADHD och PTSD. Detta kan liknas vid de forskningsresultat som framhåller att tjejer med bristande impuls kontroll i större utsträckning än andra tjejer använder fysiskt våld. Det här sättet att tänka står dock inte oemotsagt. Tjejer ifrågasätter om brist på impuls kontroll och våld alltid behöver ha med en diagnos att göra. Eller med andra ord, om det går att bli riktigt förbannad och använda våld av andra anledningar.

Tjejer påvisar samtidigt att en diagnos kan ha en annan funktion. Den förklarar inte enbart våldet utan tjejer framhåller också att det är en väg,

ibland den enda, till att få stöd och hjälp. Att få en utredning är dock inte alltid enkelt och tjejer uttrycker att de får kämpa i mötet med vården och socialtjänsten för att få en utredning. Med tjebers våld i fokus går det dock att ställa sig frågande till vad som diagnostiseras, eller med andra ord vad som formuleras som problemet. Är det en diagnos, eller är det trauman och utsatthet som tar sig i uttryck genom våld, eller är det kanske det brott mot könsnormer som tjebers våld innebär?

Det stora i det här är att jag har, jag har faktiskt fått bearbeta. Inte allt, men en stor del av min barndom. Jag har insett varför jag har blivit så arg, med hjälp av utredningen men också att jag har fått bearbeta och prata om det. (Sara)

Att möta och arbeta med tjejer som använder våld

I mötet med tjejer som använder våld är det viktigt att lyssna till tjebers egna berättelser och ta deras erfarenheter på allvar. Ilska, utagerande och våld kan dock vara svårt att tala om. Detta gäller både för de som möter dessa tjejer genom sitt arbete och för tjejerna själva. Det är därmed av betydelse att de som möter och arbetar med tjejer som använder våld får de utbildningar, verktyg och resurser de behöver för att arbeta på ett effektivt sätt med kunskapsbaserad grund. Tjebernas berättelser blir också viktiga ledtrådar i det professionella arbetet. Hur ett problem formuleras och vilka faktorer som lyfts fram påverkar val av stöd, hjälp och insatser och om de bör riktas mot individuell, relationell, social och/eller strukturell nivå.

Jag vill också betona vikten av ett kritiskt förhållningssätt. Arbetet med tjejer som använder våld formas, likt samhället i stort, av de könsnormer som finns. Genom att reflektera och kanske till och med ifrågasätta antaganden om utagerande och våldsamma tjejer är det möjligt att se till tjebers olika levnadsförhållande och samtidigt problematisera hur unga, här specifikt tjejer, förväntas känna och (re)agera. Att tänka på i mötet med tjejer som använder våld:

- Fråga om ilska, utagerande och våld – både om deras utsatthet för våld och deras egen användning av våld.
- Lyssna till hela berättelsen och var där som stöd efteråt.
- Reflektera över vad som formuleras som problemet och om det rör individuella, relationella, sociala eller strukturella faktorer.

Att läsa om tjejs våld

Arnell, L. (2019). *Tjejer våld. Våldets tjejer. En diskursanalytisk studie om våld, kön och femininitet* (Doktorsavhandling). Umeå universitet.

Nilsson, G. & Lövkrona, I. (2015/2020). *Våldets kön: Kulturella föreställningar, funktioner och konsekvenser*. Lund: Studentlitteratur.

Jan-Magnus Enelo

Jag är lektor i sociologi vid Örebro universitet. Min forskning handlar om hur kultur och sociala och ekonomiska resurser påverkar både värderingar och handlingar, bland annat inom hederskultur och politiskt deltagande.

Ungas hedersrelaterade våld och våldsutsatthet

I denna text presenteras några resultat av från en enkät som besvarats av 6001 elever i årskurs nio i Stockholm, Göteborg och Malmö under 2017 och 2018.

En beskrivning av hederskultur

Hederskulturer utvecklas i miljöer där det saknas en stat eller andra typer av kollektivt beskyddande institutioner och där resurser är begränsade. I sådana miljöer blir familjen och släkten ytterst central, och var och ens rykte blir viktigt. Har du till exempel rykte om dig att hämnas förolämpningar, stölder och övergrepp kan det verka avskräckande. Eftersom familjen är central blir rykten om varje familjemedlem en gemensam angelägenhet som påverkar hela familjen. Familjens anseende påverkar i sin tur alla familjemedlemmar.

Hederskultur präglas av en tydlig uppdelning mellan mäns och kvinnors roller. Män förväntas visa upp styrka och virilitet, ta ansvar för familjens anseende och agera i det offentliga livet. Kvinnors roll betonar i stället livet i familjen och sexuell anständighet. Här blir döttrars oskuld grundläggande. Männens och familjens anseende påverkas av döttrars oskuld och anständighet och kontrolleras därför. Det är just att döttrar förväntas vara oskulder fram till äktenskapet som används som kriterium för att leva i en hederskontext i denna text.

Om döttrar förväntas förbli oskulder är sönerns roll inom hederskultur inte lika tydlig. I tidigare forskning har söner å ena sidan beskrivits som att även de förväntas vara oskulder fram till äktenskapet – och därför kontrolleras likt sina systrar. Å andra sidan har söner beskrivits som mindre begränsade än sina systrar och att de inte förväntas vara oskulder, så länge de till slut gifter sig med någon som familjen godkänner. För att ringa in söner som lever i en hederskontext används därför två kriterier: Att de antingen förväntas förbli oskulder fram tills de gifter sig, eller att de inte är helt fria att själva välja vem de gifter sig med.

Att få sin vardag begränsad

Både pojkar och flickor som lever i en hederskontext beskriver en vardag med fler restriktioner än andra ungdomar i samma ålder. De är i större utsträckning förbjudna att delta i fritidsaktiviteter, som att gå på gym, dansa, simma, spela i ett band eller liknande. Tydligast blir skillnaderna när det gäller umgänge mellan könen. En tredjedel av flickor som lever i en hederskontext uppger att de inte får umgås med pojkar efter skolan. Andelen ökar till två tredjedelar om umgänget dessutom skulle ske hemma hos pojken. För flickor som inte lever i en hederskontext uppger under en tiondel att de inte får besöka pojkar.

För pojkar är skillnaden något mindre, men nästan en femtedel anger att de inte får umgås med flickor efter skolan, jämfört med 2 procent av övriga pojkar. För en tredjedel av pojkarna inom en hederskontext är det inte tillåtet att gå hem till en flicka efter skolan, jämfört med 4 procent av övriga pojkar.

Att bli utsatt för våld

Pojkar och flickor som lever i en hederskontext anger att de utsatts för våld och kränkningar av familjemedlemmar och släktingar i högre grad än vad övriga ungdomar gör. Det kan till exempel handla om att bli slagen eller hotad med våld. Det kan också vara att någon skadat eller hotat att skada deras pojk- eller flickvän, eller att någon i familjen kollat deras mobil, dator, väskor eller rum. Pojkar anger i något högre utsträckning att det blivit utsatta för, eller hotade med, fysiskt våld, samt utsatta för sexuella kränkningar eller övergrepp.

Det finns inte några större skillnader gällande vilka som utsatt ungdomarna för våld eller begått övergrepp gentemot dem. Den tydligaste skillnaden är att flickor i en hederskontext i högre utsträckning anger att det är modern eller en annan vuxen kvinna i familjen eller släkten som utsatt dem, jämfört med övriga flickor.

När ungdomarna däremot får frågan om vad de tror är orsaken till att de blivit utsatta framträder tydligare skillnader. De ser våld och övergrepp som en del av kontroll i relation till familjens anseende. Både pojkar och flickor i en hederskontext anger att de blir våldsutsatta för att andra tycker sig ha rätt till det och för att de fått dåligt rykte eller skämt ut familjen.

Flickor anger i högre grad än andra att deras utsatthet beror på att någon i familjen vill bestämma över eller kontrollera dem, för att hindra dem göra något familjen anser är dåligt. Pojkar i hederskontext anger i högre grad att

det våld och de övergrepp de utsätts för beror på att andra i släkten eller bostadsområdet förväntar sig det.

Tabell 1. Har någon i din familj eller släkt utsatt dig för våld, kränkningar eller hot?

	Ej hederskontext		Hederskontext	
	Flicka	Pojke	Flicka	Pojke
Kallat dig för kränkande saker, t.ex. hora, värdelös eller dum	25%	16%	28%	25%
Spottat eller kastat saker mot dig	10%	9%	13%	14%
Kollat din mobil, din dator, din väska eller ditt rum mot din vilja	19%	20%	27%	26%
Låst in dig, fryst ut dig, låtsats att du inte finns eller kastat ut dig hemifrån	7%	5%	14%	16%
Slagit dig eller utsatt dig för annat fysiskt våld	11%	12%	16%	20%
Utsatt dig för sexuella kränkningar eller övergrepp	4%	2%	6%	12%
Hotat att allvarligt skada dig	5%	6%	13%	18%
Skadat eller hotat din pojkvän eller flickvän på grund av er relation	2%	3%	8%	15%
Behandlat dig orättvist på ett sätt så att du har mått dåligt	19%	16%	27%	26%

Att utöva våld

Pojkar som lever i en hederskontext har i högre grad än andra pojkar utövat våld eller begått övergrepp gentemot familjemedlemmar, 19 procent, jämfört med 12 procent bland övriga pojkar. Någon sådan skillnad finns däremot inte bland flickor. Gällande vilka familjemedlemmar pojkar och flickor i en hederskontext utsätter för våld är skillnaderna små mot övriga.

När ungdomarna förklarar varför de utövat våld mot familjemedlemmar anger en större andel av pojkar som lever i en hederskontext att de anser sig ha rätt att göra så, att de vill förhindra personen att få dåligt rykte samt att andra förväntar sig det. Även flickor som lever i en hederskontext anger i högre utsträckning att de anser sig ha rätt att göra så, att de vill förhindra personen att få dåligt rykte samt att andra förväntar sig det. Både pojkar och flickor i hederskontext anger i lägre utsträckning att det handlar om egna problem som tillåts gå ut över andra, jämfört med övriga pojkar och flickor.

Vägar ut och att söka hjälp

Vart är då pojkar och flickor som lever i en hederskontext beredda att vända sig, om de skulle vilja söka råd och stöd?

Tabell 2. Skulle du kunna tänka dig att vända dig till någon av följande personer för att få råd och stöd?

	Ej hederskontext		Hederskontext	
	Flicka	Pojke	Flicka	Pojke
Lärare i skolan	39%	41%	29%	36%
Skolkurator eller skolsköterska	45%	43%	32%	27%
Socialtjänsten	18%	25%	14%	14%
Polisen	21%	35%	14%	27%
Ungdomsmottagningen	53%	41%	23%	17%
Fritidsledare eller ungdomsledare	15%	20%	12%	16%
Häls- och sjukvårdspersonal	35%	30%	13%	12%
BRIS, jourhavande kompis eller liknande	48%	35%	18%	14%
Tjejjour eller organisationer som arbetar mot våld i nära relationer eller hedersrelaterat våld och förtryck	36%	7%	10%	5%
Religiös företrädare, t.ex. präst/diakon, imam, rabbin	6%	10%	14%	16%
Nej, jag skulle inte vända mig till någon av dessa	17%	25%	39%	32%

Ungdomar som lever i hederskontext skulle i högre utsträckning än övriga ungdomar söka hjälp hos religiösa företrädare. Men det handlar bara om en mindre andel, 14 procent av flickorna och 16 procent av pojkarna.

För övriga ungdomar är vården ett tydligt alternativt, med såväl hälso- och sjukvårdspersonal som ungdomsmottagning. Även föreningar som BRIS, och tjejjourer för tjejer, nämns ofta. För ungdomar som lever i hederskontext är dessa inte alls lika framträdande. I stället är det främst skolan som nämns, där lärare, skolkurator och skolsköterska anges i hög utsträckning. För pojkarna utgör även polisen ett alternativ.

Avslutningsvis

Ungdomar i en hederskontext lever i större utsträckning med begräsningar av sin fritid och i sitt sociala umgänge. De är dessutom utsatta för våld av – och utövar själva våld mot – familjemedlemmar i högre utsträckning än andra ungdomar. Många uppger att det våld de utsätts för, och som de själva utsätter andra för, är till för att förhindra rykten och att det utförs som svar på andras förväntan.

I denna situation vet de däremot i lägre utsträckning än andra ungdomar vart de ska vända sig för att få råd och stöd. Klart är att det framför allt är

upparbetade kontakter i skolans värld, där ungdomarna redan är på plats, som uppfattas som alternativ. Ungdomarna betraktar varken specialinriktade hjälporganisationer – som arbetar med våld eller hedersrelaterat våld och förtryck – eller socialtjänsten som möjliga instanser för att söka stöd eller hjälp.

Att läsa om unga och hedersrelaterat våld

Baianstovu, Rúna í, Strid, Sofia, Särnstedt Gramnaes, Emmie, Cinthio, Hanna, & Enelo, Jan-Magnus (2019). *Heder och samhälle: Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar*. Örebro: Örebro universitet. Tillgänglig via:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:oru:diva-78433>

Baianstovu, Rúna í, (2017). *Heder: Hedersrelaterat våld, förtryck och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Maria Sundvall Taavo

Jag är nationellt ansvarig för Rädda Barnens verksamhet Kärleken är fri som arbetar mot hedersrelaterat våld och förtryck. Jag har arbetat i drygt 20 år inom tjejjourströrelsen med våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck på lokal och nationell nivå. Jag har en lärarexamen för grundskolan och gymnasiet och har erfarenhet av att undervisa barn, ungdomar och vuxna.

Evelina Aho Fältskog

Jag är socionom och har vidareutbildat mig inom hedersrelaterat våld och förtryck, våld i nära relationer och sexologi. Nu är jag barnombud och samordnare i Rädda Barnens verksamhet Kärleken är fri och ansvarar för organisationens nationella stödverksamhet för barn och unga som lever med hedersrelaterat våld och förtryck.

Kärleken är fri

Rädda Barnens arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige.

Vad är Rädda Barnen?

Rädda Barnen är en religiöst- och partipolitiskt obunden organisation som har kämpat för barns rättigheter i drygt 100 år. Rädda Barnen i Sverige genomför projekt och verksamhet internationellt och nationellt och har en folkrörelse som organiserar ca 60 000 frivilligt anslutna volontärer i Sverige varav vissa är ideellt aktiva i arbetsgrupper, lokalföreningar och distrikt. Antalet anställda uppgår till ca 370 personer som återfinns på 11 kontor. Allt arbete utgår från FN:s konvention om barns rättigheter som säger att alla människor har lika värde och att barn har särskilda rättigheter. Vi arbetar med direktstöd, kunskapsspridning, väcker opinion och påverkar beslutsfattare.

Sedan 2008 har Rädda Barnen Sverige arbetat för att motverka hedersrelaterat förtryck och våld (HRVF) genom verksamheten *Kärleken är fri* som från starten kallades *Det handlar om kärlek*. Rädda Barnens arbete organiseras utifrån tre prioriterade grupper av barn: barn som lever i socioekonomisk utsatthet, barn i migration och barn utsatta för våld. Hedersförtryck och våld handlar om att inte få tillgång till sina grundläggande fri- och rättigheter. Det är tydligt uttryckt i Barnkonventionen att alla barn har rätt att leva ett liv fritt från våld. Barnkonventionen lyfter också barns rätt till liv, överlevnad och utveckling. Trots detta lever tusentals barn och unga

med hedersnormer och under hedersrelaterat våld. I allmänhet brister kunskaper kring HRVF och eftersom barn som lever med hedersrelaterat våld är särskilt utsatta behöver det ske en förändring. Där ser vi att Rädda Barnen kan göra skillnad. Ett liv fritt från förtryck och våld är alla barns rättighet.

Hedersrelaterat våld och förtryck handlar till stor del om att inte få tillgång till sina grundläggande fri- och rättigheter. Det är tydligt uttryckt i Barnkonventionen att alla barn har rätt att leva ett liv fritt från våld. Barnkonventionen lyfter också barns rätt till liv, överlevnad och utveckling. Trots detta lever tusentals barn och unga med hedersnormer och under hedersrelaterat våld. I allmänhet brister kunskaper kring hedersvåldet. Eftersom barn som lever med sådant våld är särskilt utsatta behöver personal som arbetar i miljöer där dessa barn finns ha tillgång till välfungerande arbetssätt för att kunna hantera situationer på ett bra sätt. Ett sådant arbetssätt är *Kärleken är fri*.

Professionella kommer till skolan

I konceptet *Kärleken är fri* har vi utvecklat en metod där socialtjänst, polis, elevhälsa, ungdomsmottagning och frivilligorganisationer samverkar i förebyggande arbete på högstadie- och gymnasieskolor. Arbetet handlar om att medvetandegöra barns rättigheter i workshopsform genom klassrumsbesök. Professionerna som ingår i samverkansgruppen möter unga i skolan och berättar om vilket stöd de kan erbjuda. Detta, menar vi, minskar tröskeln att söka stöd. Projektet syftar till att bygga förtroende och göra barn uppmärksamma på sina rättigheter och på vilka möjligheter till stöd och hjälp som finns. De får veta vart de kan vända sig om de t.ex. är utsatta för frihetsberövande, tvång, äktenskapstvång, barnäktenskap, hot, ofredande eller våld. De yrkesverksamma får också på det här sättet grundläggande utbildning i hedersvåld. Kunskapen tar de sen med sig till sina egna verksamheter efter skolbesöken. *Kärleken är fri* har tillsammans med samverkansaktörer verkat i ett hundratal kommuner. Det har mynnat ut i den, idag rikstäckande, nationella stödchatten *Kärleken är fri* som nått tusentals unga.

Unga chattar med stödjande vuxna

I den nationella stödchatten erbjuds barn och unga som lever i en hederskontext möjlighet att göra våldet pratbart genom anonymiserade chatt- och mejlsamtal. Eftersom samtalen är anonyma och digitala är tröskeln att prata om det svåra ofta lägre än vid fysiska samtal.

Det krävs ingen ögonkontakt, inget särskilt rum och ungdomen får själv styra. Stödchatten skiljer sig från många andra chattar online som möter barn genom att den helt inriktar sig på samtal om hedersförtryck i ungas liv.

Att vara ute i skolorna gjorde det tydligt för oss att en stor grupp barn och unga inte känner till sina rättigheter eller upplever att deras rättigheter inte respekteras. Verksamheten drivs av Rädda Barnens tjänstemän och be-
mannas även utav ideella krafter som utbildas internt, personer som ofta har en beteendevetenskaplig bakgrund. I ett stödsamtal får den stödsökande unga möta en medmänniska som har grundläggande kunskap om hedersnormer, hedersförtryck och hedersvåld. Verksamheten har socionomer som kan agera som ombud och stödja barn som vill ha en längre samtalskontakt.

Samtalen ger en unik möjlighet att lyssna på det som barn har att berätta om sina liv. Unga, vars röster sällan tas på allvar, står i fokus på sina egna villkor. Från uppstarten 2015 har drygt tre tusen kontakter gjorts och drygt tusen samtal genomfördes år 2020 eftersom tillgängligheten utökades under covid19-pandemin.

Är kärleken fri?

Unga har rätt till ett liv fritt från våld och förtryck. Dess motsats kan vara villkorad kärlek, att begränsas i val av partner och att ha mindre frihet än jämnåriga unga. Att leva med hedersvåld kan göra det svårt att utforska sig själv, sin kropp, sina drömmar och relationer med andra. Barn- och ungdomsåren är en tid att testa sina och andras gränser, få mer ansvar och att kunna få möjligheter att fatta egna beslut. Men friheten kan bli ett hot för familjer där det förekommer hedersvåld, som därför vill kontrollera den. Våld och hot om att utsättas för våld kan vara vardag för en ung person. Familjemedlemmar är de som utsätter barn och unga för hedersvåld samtidigt som det är de som ska ge trygghet och skydd för barnet. Detta gör att barn som lever under hedersvåld är särskilt utsatta.

Barn och ungas sexualitet – Flickors sexualitet blir familjens angelägenhet

Att kontrollera flickors sexualitet är central i familjer där det förekommer hedersvåld. Kontrollen över flickors sexualitet anses vara nödvändig för att behålla familjens status. En flickas beteende påverkar familjens sociala och ekonomiska status, och därför kan hennes livsrum begränsas för hela familjens bästa. Såväl rykten som faktiska händelser påverkar, så det är av yttersta vikt att alla gör det som krävs för familjen. För unga, och särskilt

en flicka, innebär det att hennes grundläggande fri- och rättigheter begränsas. Hennes kropp och sexualitet blir hela familjens angelägenhet när hon kommer upp i tonåren. Hon kommer att bära en kvinnlig roll med stort ansvar för sig själv och kollektivet. Pojkar och unga män får uppgiften att vakta närstående flickors sexualitet. De måste också anpassa sig efter normer i kollektivet. Könscrollerna är ofta tydligt definierade. Att bryta mot normerna kan få konsekvenser. Det är i anpassningarna som frihetsbegränsningarna uppstår och de drabbar alla oavsett kön. I flickors vardag kan reglerna handla om en mängd olika saker som påverkar livsutrymmet. I vardagen kan det vara att behöva tänka på vad du gör och vem du umgås med på offentliga platser. Att synas ute med rätt typ av vänner och på rätt typ av platser är viktigt, eftersom ryktesspridning kan få stora konsekvenser. Att ha killkompisar kan vara svårt eller rentav omöjligt.

Förtrycket kan också handla om att inte få välja partner själv eller behöva dölja den som finns. I synnerhet existerar en stark heteronormativitet där en relation av samma kön ses som oacceptabel. I unga pojkars vardag kan begränsningarna se annorlunda ut. Att passa in i en manlig roll och växa upp till en stark försörjare kan vara en av dem. Att kontrollera sina äldre systrar eller kvinnliga familjemedlemmar kan vara en annan viktig uppgift, ett ansvar som är tungt och komplext för ett barn eller en ungdom att bära. För pojkar är heteronormativiteten också central. Den pojke eller man som bryter mot cis- eller sexualitetsnormen kan drabbas mycket hårt. Att vara hbtqi-person i ett starkt hetero- och cisnormativt kollektiv kan vara rentav omöjligt.

Allt jag inte får göra!

Våren 2021 släppte Rädda Barnen rapporten *Allt jag inte får göra* som bygger på ett tjugotal chattsamtal som kommit in till stödchatten. Barn och ungdomar berättar här på sitt eget sätt om hedersvåldet. De beskriver ofta en upplevelse av att vuxenvärlden dikterar vad de borde känna. Några berättar att de stigmatiseras och görs till offer utifrån sin religiösa tillhörighet eller val av klädsel, eller att de inte tas på allvar i sin utsatthet för att de inte passar in i bilden av det som vuxenvärlden betraktar som ett typiskt offer. För att skydda ungdomarnas identitet är detaljer ändrade och ungdomarna har fingerade namn.

Lili, Anna, Gabriella, Sophia och Nina berättar

Lili är den unga kvinna som gav den dess namn. Om hon redogjorde för allt hon inte får göra, skulle det bli en roman, säger hon.

Parallella världar

Anna har haft en pojkvän som hon tvingats göra slut med. Dubbellivet när hon var i en kärleksrelation var stressande och svårt, säger hon. Att få tid att ses under och efter skoltid blev ett pussel, och hon ljög om vad hon gjorde efter skolan, eftersom hon visste vad hennes familj skulle tycka. ”De förstörde allt för mig när det kom fram att jag hade en pojkvän. Jag får aldrig mer träffa honom”, säger Anna. Att skolan kan vara en fristad är tydligt i Annas berättelse. Det är en plats där hon upplever att hennes åsikter, tankar och beslut tas på allvar och respekteras, en känsla hon saknar i hemmet. Den här situationen skapar för henne, och många andra, en dubbelhet som för unga kan vara svåra att parera. Hon beskriver det som att leva i två parallella världar där hon behöver anpassa sig mycket hela tiden. Annas berättelse beskriver hur många ungas vardag kan se ut.

Oskuldsnormer

Gabriella berättar att hon blivit önskat gravid med sin pojkvän men har svårt att besöka ungdomsmottagningen. Dels för att det finns en rädsla att landsmän kommer se henne gå in på mottagningen. Dels är hon rädd att hennes graviditet ska bli känd och att familjemedlemmar får veta att hon haft sex. Hon bär på en hemlighet som är tung att bära ensam och känner en stark oro för vad som kommer att hända.

En annan ung kvinna, Sophia, berättar att hon blivit våldtagen ett par dagar tidigare. I stödchatten är det första gången hon pratar med någon om vad som har hänt. Hon är livrädd för hur familjen kommer reagera om de får veta att någon haft sex med henne. Det spelar ingen roll att det inte funnits samtycke. I deras ögon är hon inte längre oskuld och för familjen är det ett större brott än att hon utsatts för ett sexuellt övergrepp. Orsaken till att Sophia och många flickor i samma situation upplever att det är omöjligt att berätta för föräldrarna om sexuella övergrepp de varit med om handlar om den sexualitetsnorm som råder inom en hederskontext. Synen är att flickor och kvinnor ska vänta med sex fram till äktenskap. Normen kallas ofta för oskuldsnormen där oskuld står för att inte ha haft samlag med penetration. Själva ordet oskuld har som motsatsord skuld, vilket indikerar att den som har haft samlag med penetration är skyldig medan den som avstått fortfarande är oskyldig. I oskuldsnormen ingår också föreställningen om att det finns en mödomshinna som brister vid penetrationssamlag, en myt som fortfarande finns trots att det fysiologiskt inte finns en mödomshinna. Trots det får dock myten praktiska följder för Sophia och Gabriella. Om föräldrarna får veta att de haft penetrationssex kan påföljderna bli

katastrofala. I deras ögon är man då smutsig och förbrukad, en skam för familjen.

Den digitala tekniken både möjliggör och hindrar kontroll

I Ninas samtal berättar hon att familjen använder teknik för att kontrollera henne. Det är inte en unik situation då flera unga beskriver liknande situationer. Teknik, som sociala medier eller chattar i telefonen, hjälper till att ha kontakt med vänner eller kärleksrelationer trots att de befinner sig hemma eller på platser där det gör det svårt att ha relationer öppna. Det är en fristad på många sätt. Samtidigt beskriver barn att föräldrar kan tvinga unga att med hjälp av telefonen skicka GPS-koordinator eller bilder från platser de befinner sig på när de är ute. I Ninas fall är det hennes mamma som ber om bildbevis på att hon dels verkligen är där hon säger att hon är, dels att hon bara träffar de vänner som mamman har godkänt. Mamman vill också kontrollera vem Nina har kontakt med över telefon och via sociala medier. Alla inköp Nina gör måste hon redovisa för mamman. Andra ungdomar berättar att deras föräldrar begär deras lösenord till dator, telefon och inloggning på olika konton. Liksom för Nina gäller också för andra barn och ungdomar att de bara får umgås med vissa vänner som föräldrarna har godkänt. Detta kan få till följd att den unga personen inte enbart behöver se till att själv följa familjens strikta regler, utan också bevaka att inte ens vänner eller vännernas familjer, gör något som kan skada ens eget rykte. Det blir ett övermäktigt ansvar.

Att leva i stark utsatthet

Nära relationer

Ungas nätverk är ofta begränsat där samhällets stöd- och skyddssystem fyller en viktig funktion. För ett barn som lever i en hederskontext kan nätverket utanför familjen vara begränsat och beroendet av familjen särskilt stor. Att bryta upp eller göra motstånd kan därför vara svårt. För många är våldet normalt och de omfattande bestraffningarna upplevs som legitima. Unga som inlett hemliga relationer beskriver också en svårighet att få dessa att kännas trygga. I fall där kärleksrelationen också är destruktiv kan det bli omöjligt att bryta den om det finns risk att den bli känd av familjen eller kollektivet. Unga tvingas på så sätt leva i flera destruktiva relationer utan skydd eller stöd att ta sig ur dem. Känslan kan vara att alternativet är att bli dubbelt utsatt om man lämnar relationen – dels att den blir känd av familjen, dels en risk för att bli utsatt för våld av den man älskar.

Fysisk och psykisk hälsa.

Barn som lever i en hederskontext mår betydligt sämre än genomsnittet. Hur barn påverkas av hedersvåld är individuellt, men det är tydligt att den som utsätts påverkas i en stor omfattning. De lider oftare av symptom som i olika grad påverkar deras vardag. Det kan till exempel handla om huvudvärk och magont eller känslor av stress, oro och ångest. I stödchatten *Kärleken är fri* beskriver flera känslan av att inte orka eller vilja leva. Några bär på obearbetade trauman med svårigheter att hantera konsekvenser som oro, ångest eller panikkänslor där flera beskriver utvecklade självskadebeteenden som ett sätt att orka hantera svåra känslor. I stödchatten beskriver unga att de inte ser en väg ut och att det kommer bli värre, framför allt ju äldre de blir. Det påverkar viljan och lusten att leva. Andra får höra att de kommer tvingas till att ta sitt liv om de inte uppför sig som de ska, eller att de kommer bli dödade av sin familj om de inte gör som förväntas. Det är alarmerande att barn beskriver känslor om att inte orka leva.

Att de man älskar också kan behandla en på ett sätt som är oetiskt eller förbjudet enligt lag kan medföra skuld- och skamkänslor. I mötet med utsatta barn och unga uttrycker många en låg tilltro till vuxna. Flera beskriver att de signalerat till vuxna utanför familjen hur de mår men inte tagits på allvar. Andra berättar att de erbjudits stöd i någon form men inte på ett tillräckligt sätt för att må bra. Detta kan vara en följd av brist på kompetens och resurser i samhället, vilket påverkar barns möjlighet till att söka hjälp eller återhämta sig från det våld de utsatts för.

Hur kan samhället förebygga hedersvåld?

Genom möten med barn, unga och yrkesverksamma blir det tydligt att det är svårt för barn i en hederskontext att utöva sina rättigheter. Regering och riksdag har under det senaste decenniet skärpt lagar för att skydda barn. Barnkonventionen som lag har ratificerats men det krävs även praktisk handling från samhället. Som exempel har läroplanen för sexualundervisningen ändrats från och med höstterminen 2022 vilket ger skolan ett större uppdrag att arbeta med ämnen som samtycke, värderingar, normer och hedersförtryck.

För att lagar ska få den tänkta effekten behöver kommuner systematiskt se till kunskap om våld och rättigheter implementeras så att barn via förskola och skola får tillgång till den. Några exempel på vad som behöver göras är:

- Att arbeta med normkritiska våldförebyggande program i skolan samt att uppmärksamma ungas situation.
- Regionerna bör ha rutiner i de verksamheter som möter barn för att screena förekomsten av hedersvåld.
- Att säkerställa att vårdpersonal inte erbjuder eller genomför så kallade oskuldskontroller och oskuldssingrepp.
- Socialtjänsten erbjuder utbildning för sin egen personal, för personal på skyddade boenden, för familjehem och för jourfamiljer som tar emot ungdomar som levt med hedersvåld.
- Rutiner för att fråga barn om utsatthet för hedersvåld och möjlighet att erbjuda stödkontakt till de som svarar att de är utsatta. Ungdomar som söker skydd är ofta i behov av en långvarig stödkontakt.
- Det är angeläget att stärka stödet till unga med funktionsvariationer och till HBTQI-ungdomar som lever inom en hederskontext.
- Utbildningar och samtalsgrupper bör erbjudas till föräldrar och vuxna, särskilt till nyanlända föräldrar och vuxna på SFI, med fokus på barnkonventionen och Sveriges lagstiftning utifrån en hederskontext.

Om vi ska nå en förändring behöver vi arbeta på bred front med både förebyggande, direktstöd och kunskapsspridande.

Att läsa om Rädda barnens arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck

Kärleken är fri. <https://www.raddabarnen.se/rad-och-kunskap/karleken-ar-fri/om-heder-for-dig-som-vuxen/om-heder/allt-jag-inte-far-gora/>

Stödchatten: Kärleken är fri

Maria Sundvall-Taavo, Evelina Aho Fältskog, *Allt jag inte får göra*, Rapport, Rädda Barnen 2021

Hur refererar du till tidskriften i din forskning?

Gunnarsson, L. (2022). Sex, våldtäkt och gråzonen däremellan. Vi talar om unga. *CVS Texter om våld* 1(1), 4-9.

Gunnarsson, L. (2022). Sugardejting. Vi talar om unga. *CVS Texter om våld* 1(1), 10-16.

Vikander, M. (2022). Hur påverkar våld i hemmet ungas parrelationer? Vi talar om unga. *CVS Texter om våld* 1(1), 18-24.

Hellfeldt, K. & Thunberg, S. (2022). Våld i ungas nära relationer. Vi talar om unga. *CVS Texter om våld* 1(1), 25-31.

Arnell, L. (2022). Tjejer som använder våld. Vi talar om unga. *CVS Texter om våld* 1(1), 32-38.

Enelo, J. (2022). Ungas hedersrelaterade våld och våldsutsatthet. Vi talar om unga. *CVS Texter om våld* 1(1), 39-44.

Aho Fältskog, E. & Sundvall Taavo, M. (2022). Kärleken är fri. Vi talar om unga. *CVS Texter om våld* 1(1), 45-53.

Den populärvetenskapliga tidskriften *Texter om våld* riktar sig till professionella och ideellt verksamma inom vård, omsorg, utbildning och rättsväsende och andra professioner. Forskare berättar om nya rön och intressanta frågor på ett tillgängligt sätt.

* * *

Centrum för våldsstudier (CVS) är en tvärvetenskaplig forskningsmiljö vid Örebro universitet som samlar ett 30-tal forskare som fokuserar på olika former av våld i samhället.

Syftet med CVS är att bidra till ett samhälle fritt från våld. För att nå dit samlar vi expertis inom forskning från olika discipliner på ett ställe och arbetar tillsammans